

Les én lol in het muziek-instrument!

Praktijkonderzoek voor de opleiding
Bachelor of Education in Music, 2014

door Elizabeth Cats

Inhoudsopgave

pagina

Voorwoord	3
Inleiding.....	4
Hoofdstuk 1: Theoretisch kader.....	6
1.1 De meerwaarde van instrumentale lessen in het algemeen, en in de puberjaren in het bijzonder.....	6
1.1.1 Positieve effecten van muzieklessen	6
1.1.2 Belang van continuering lessen in puberteit.....	6
1.2 Motivatie	10
1.3 Invloedsfactoren voor beëindiging instrumentale lessen puberteit..	18
1.4 Puberteit en afstemming.....	26
1.5 Enkele bestaande onderzoeken.....	29
1.5.1 Maastrichts onderzoek.....	29
1.5.2 Amerikaans onderzoek.....	32
Hoofdstuk 2: Het onderzoek.....	35
2.1 Onderzoeksopzet.....	35
2.2 De vragenlijsten.....	33
2.2.1 Vragenlijsten instrumentalisten en ex-instrumentalisten 11-15 jaar..	35
2.2.2 Vragenlijst voor docenten instrumentale lessen.....	41
2.3 Interviews en observaties.....	43
2.3.1 Interview met Joost Overmars.....	43
2.3.2 Lesobservatie en interview met Rata Kloppenburg.....	46
2.3.3. Gesprek met Floor Wittink, saxofoniste en saxofoondocente.....	49
2.4 Verslag van radioprogramma.....	51
2.5 Losse informatie.....	52
Hoofdstuk 3: Conclusies, aanbevelingen, discussie.....	53
Bronnenlijst.....	59
Bijlagen.....	61

Voorwoord

< 'Heej allemaal,

ik keek vaak op internet of ik popliedjes kon vinden voor op de viool maar eigenlijk moest je er altijd wel voor betalen dus wie heeft er een en wil die scannen voor mij?'

>'Haha mijn broer speelt ook viool, alleen hij *doet het voor de lol* en uit zijn hoofd.'

>'Oh ik had precies hetzelfde als jou.

Alleen speel ik dan klarinet. Ik kon ook echt niks vinden op internet.

Ik heb uiteindelijk twee muziekboeken gekocht waar ik nu echt super blij mee ben (Oh ik *heb geen les meer dus doe 't voor m'n lol*, vandaar)'

Op een internetforum las ik eens de bovenstaande conversatie van pubers. De woorden zetten mij aan het denken.

Dus als je les hebt op een instrument doe je het niet voor de lol? Ongetwijfeld zijn er een hoop instrumentalisten in de puberleeftijd die les hebben, en het wel degelijk voor de lol doen. Maar kennelijk bestaat daarnaast onder muzikmakende pubers het beeld dat 'les' en 'lol' twee verschillende dingen zijn.

Voor u ligt mijn bachelorscriptie voor de opleiding Docent Muziek:

'Les én lol in het muziekinstrument!'

In deze scriptie wordt bekeken op welke manier het muziekonderwijs op school een steun in de rug kan zijn voor leerlingen die een instrument bespelen.

Ook wordt onderzocht hoe (buitenschoolse) instrumentale lessen beter afgestemd kunnen worden op de behoeften van pubers.

Opdat 'les' en 'lol' kunnen blijven samengaan!

Inleiding

Voordat ik aan de opleiding Docent Muziek in Deeltijd begon, was ik al ruim 20 jaar gediplomeerd violiste en viooldocente. Ook nu heb ik nog een vioollespraktijk aan huis, die ik wil voortzetten naast het muziekdocentschap.

Het lag daarom in de lijn der verwachting dat er onderwerpen zouden zijn, die mij al langer bezighielden vanuit het werkveld van het instrumentale onderwijs.

De aanleiding van mijn onderzoek is een frustratie die ik zelf ondervind.

Hoewel ik mij lang neergelegd heb bij hetgeen de frustratie veroorzaakt, en ik die reactie ook wel bij andere docenten zie, bleef het idee of daar dan niets aan te doen was aan me knagen.

Omdat ik van mening ben, dat mijn vraag zeker ook relevantie heeft voor het muziekonderwijs op school, heb ik het volgende onderzoek opgezet.

Probleemstelling.

Het komt regelmatig voor dat kinderen die een instrument bespelen, rond hun 12e jaar stoppen met de lessen.

Als viooldocent én als muziekdocent zou ik daar iets aan willen doen.

Ik denk namelijk dat de muzieklessen op het instrument een veel groter rendement hebben, en meer impact, als er júist in de puberjaren plezierig gespeeld wordt. De lessen zouden een betekenisvolle stimulans kunnen zijn.

Om dichter bij mijn antwoord te komen, heb ik de vraag als volgt gedefinieerd.

Hoofdvraag.

Op welke manier kan instrumentaal muziekonderwijs het beste gestimuleerd worden onder jongeren?

De volgende drie deelvragen vloeien hieruit voort.

1. Welke factoren spelen de grootste rol bij het al of niet voortzetten van instrumentale lessen rond de leeftijd van 12 jaar?
2. Hoe kunnen instrumentale lessen meer afgestemd worden op de behoeften van pubers?
3. Hoe kan muziekles in het basis- en voortgezet onderwijs bijdragen aan blijvend enthousiasme voor het bespelen van een instrument?

Deze vragen houden alle verband met het vóórkomen dan wel voorkómen van een dalende motivatie bij de doelgroep.

Om een beeld te krijgen van de verschillende factoren die invloed hebben op de motivatie voor instrumentale lessen bij jonge pubers, en van de manier waarop die motivatie verbeterd kan worden bij deze doelgroep, wordt in het eerste hoofdstuk uiteengezet wat hierover in de literatuur gevonden is. Ook geef ik hier en daar al wat eigen suggesties, met de bedoeling hierover na het praktijkonderzoek meer zekerheid te hebben.

Allereerst maak ik graag het waarom van deze vragen duidelijk.

Waarom is deze verbetering belangrijk?

Wat is de relevantie van mijn onderzoek voor het muziekonderwijs?

1.Theoretisch kader

- 1.1 De meerwaarde van instrumentale lessen in het algemeen, en in de puberjaren in het bijzonder.
- 1.2 Motivatie
- 1.3 Invloedsfactoren voor beëindiging lessen rond het 12e jaar.
- 1.4 Puberteit en afstemming
- 1.5 Enkele bestaande onderzoeken

1.1 De meerwaarde van instrumentale lessen in het algemeen, en in de puberjaren in het bijzonder.

1.1.1 Wat zijn de positieve effecten van muzieklessen ?

‘José Antonio Abreu (1939) biedt met klassieke muziek sinds 35 jaar een alternatief voor armoede, geweld en andere sociale problemen in Venezuela. Abreu begon in 1975 met het inmiddels wereldwijd succesvolle programma Sistema Nacional de Orquestas Juveniles e Infantiles de Venezuela, kortweg El Sistema. Als jong mens kreeg Abreu wél de mogelijkheid om muziek te maken en dat wilde hij delen met kinderen die van alles uitgesloten waren. De voorwaarde: dagelijkse deelname aan een orkest en/of koor, naast individuele muzieklessen. Abreu gaf ruim 370 duizend straatarme kinderen en hun families toegang tot een wereld waarin samen delen, gevoelsuitdrukking en beleving belangrijke waarden zijn.

De Venezolaanse pianist, econoom, politicus en activist ontving in 2010 de Erasmusprijs. Martijn Sanders, de voormalige directeur van het Concertgebouw en voorzitter van de Erasmusprijs, hoopt dat de uitreiking Nederland doet beseffen dat muziek essentieel is voor de maatschappij’ (Volkskrant.nl, 10-2010).

Zie ook de film: El Sistema van Paul Szmacny

Projecten waarbij kinderen uit kansarme milieus ‘aan de muziek gebracht worden’ spreken mij zeer aan. Hier wordt namelijk onomstotelijk bewezen hoe kinderen dóór hun muzieklessen op het goede pad kunnen komen en blijven. Niet alle deelnemers worden professioneel musicus. Wel hebben al deze kinderen vaardigheden meegekregen die hun kansen op een prima carrière in ruime mate hebben vergroot.

Zij leerden o.a.: ¹

-vertrouwen te hebben in hun competentie

---

¹ website El Sistema USA en Volkskrant 10-2010

² Daniel Levitin, Ons muzikale brein, 2006

- discipline en volharding te bezitten
  - samen te werken
  - omgaan met het gezag van een expert
  - emotie te beleven en uit te drukken
  - schoonheid en plezier te delen met anderen
- (website El Systema USA en Volkskrant 10-2010)

Er is de laatste jaren veel wetenschappelijk onderzoek gedaan naar de effecten van muziek op het brein, op cognitieve en sociale vaardigheden.

‘Dit behelst vaak onderzoek naar de effecten van muziek(les) om andere ‘belangrijkere’ dingen beter te doen. Muziek wordt gerechtvaardigd in termen van de bijkomende voordelen. Minder wordt gekeken naar de waarde van muziek omwille van zichzelf’ (Daniel Levitin, Ons muzikale brein, 2006).²

Om een pleidooi te houden voor het belang van muzieklessen, zijn beide benaderingen mijns inziens relevant.

We hebben te maken met een cultureel erfgoed. Voor muziek geldt dat het erfgoed levend wordt gehouden door het uit te voeren. Voor een goede uitvoering heb je goede musici nodig. Zij zijn niet alleen de uitvoerders van de muziekstukken zodat de traditie kan worden doorgegeven. Ze bezorgen de liefhebbers ook veel plezier met die concerten. Ook kunnen deze professionals vele kinderen en volwassenen weer inspireren door instrumentale lessen te geven.(Annemieke Zuurbier, 2010)³

Zingen en muziek maken is een instrument voor de ontwikkeling van jonge hersenen.

Zelf muziek maken heeft aanzienlijk meer impact dan passief luisteren naar muziek. Door de invloed op de ontwikkeling van het auditieve systeem raakt muzikale training bij kinderen aan primaire functies als luisteren, taalverwerving, leesvaardigheid en emotionele intelligentie.

Muzikale training ondersteunt ook de behandeling van dyslexie.

(Mark Mieras : Wat muziek doet met kinders Hersenen, 2011)⁴

De manier waarop we geluid verwerken dat wordt voortgebracht met een instrument, komt overeen met hoe we taal verwerken in onze hersenen. Als door muzieklessen de luistervaardigheid wordt verbeterd, verbetert ook de taalverwerking. Onderzoek heeft dit bevestigd(Suzan Hallam)⁵.

---

² Daniel Levitin, Ons muzikale brein, 2006

³ Annemieke Zuurbier: pamflet Muziekles voor iedereen, vanaf de basisschool

⁴ Mark Mieras : Wat muziek doet met kinders Hersenen

⁵ Interview Susan Hallam "Music and its wider relevance." (Youtube)

Het verband tussen muzieklessen en rekenvaardigheid, wordt nog onderzocht.

Erik Scherder zegt in zijn lezing 'Muziek maken moet'(2013):

'Muziek maken en beleven is onmisbaar voor de ontwikkeling van een prachtig stel hersens. En daarmee moet je vroeg beginnen, maar instap op latere leeftijd is nog even nuttig. Want ook dan leggen de hersenen nog nieuwe neuronen en verbindingen aan. Die zorgen voor creativiteit en uitstel van dementie. Muziek maken helpt om een goede basis te leggen voor gezond ouder worden.'

Ook René Kahn beschrijft dit fenomeen van hersengroei door muziekmaken en voegt daar bovendien nog aan toe dat niet alleen de algemene, maar ook de emotionele intelligentie toeneemt bij mensen die een instrument leren bespelen.

Het is mijns inziens om al deze redenen en nog meer bij elkaar, van belang om instrumentale lessen te bevorderen. Een missie is het om ouders, leerkrachten, beleidsmakers hiervoor te inspireren en te motiveren.

1.1.2 Wat is het speciale belang van continuering van instrumentale lessen in de puberteit?

We willen liever niet dat bij pubers de motivatie voor muziekmaken óp is. Júist in deze periode zou het plezier het grootst moeten zijn.

Het is bewezen dat juist het begin van de puberteit een kritieke periode is voor muzikale smaakontwikkeling waar men de rest van zijn leven op teruggrijpt. (bron: Levitin, 'Ons Muzikale Brein', blz. 269)

Volgens Eveline Crone kunnen juist adolescenten in muziek uitblinken en unieke stijlen ontwikkelen.

'Zij kunnen hun eigen perspectief op de wereld integreren met hun talenten', en 'De adolescentie is een unieke periode voor stimulatie van muzikaal en kunstzinnig talent'(Eveline Crone, 'Het puberende brein', blz.161, blz.164)⁶.

Het is goed als volwassenen hun in de jeugd geleerde instrument nog weten te gebruiken. Zoals al eerder genoemd, is het muziekmaken een zeer goed middel om aftakeling van de hersenen te vertragen(Scherder⁷, Kahn⁸).

---

⁶ Eveline Crone, 'Het puberende brein'

⁷ Lezing 2013 Erik Scherder(Youtube)

⁸ René Kahn- De tien geboden voor het brein

Bovendien kan het veel individueel en sociaal plezier opleveren, wat weer goed is voor het algehele welzijn.

Is er vanaf een jaar of 12 nooit meer gespeeld, dan is men het later wellicht verleerd. Daar komt nog bij, dat de liefde voor en de vaardigheden op het instrument wellicht minder duurzaam zijn als er in de puberteit, die ook de belangrijkste periode voor muzikale smaakontwikkeling is, niet meer gespeeld wordt. Hierover is naar mijn weten nog geen onderzoek gedaan.

Nu wil ik niet alleen de voordelen 'voor later' benadrukken.

Volgens Rita Kohnstam⁹ kunnen hormonen er voor zorgen dat bij pubers een bepaalde zintuiglijke overgevoeligheid tot uiting komt, waardoor ze onder andere in muziek helemaal kunnen opgaan.

Muziek luisteren kan een uitlaatklep zijn en muziek spelen bovendien een manier om indruk te maken op het andere geslacht (Henk-Jan Honingh, 2009)¹⁰. Zelf zou ik willen toevoegen dat het plezier dat het muziekmaken kan brengen niet vergeten moet worden als argument.

Het komt natuurlijk voor dat een ánder instrument ineens veel meer in trek is. Is dat erg? Op basis van de huidige studies over de invloed van muzieklessen op algemene en emotionele intelligentie, zou ik durven zeggen dat dat niet zo veel uitmaakt. Het zou er vooral om gaan dat er gedurende een bepaalde periode met regelmaat geoefend wordt op een instrument.

Overstappen op een ander instrument kan door ouders en docenten 'zonde' gevonden worden. Ik denk echter dat het 'brandende vuur' voor dat andere instrument een perfecte voorwaarde is om nog heel ver te kunnen komen. Hierover meer in de volgende paragraaf.

1.2 Motivatie

'Motivatie is een vuur van binnenuit. Als iemand anders dat vuur onder jou probeert op te stoken, dan is de kans groot dat het maar kort zal branden'.
Stephen R. Covey

Er zijn veel verschillende definities van motivatie. Schunk, Pintrich en Meese (2008) vatten die als volgt samen:

---

⁹ Rita Kohnstam- Kleine ontwikkelingspsychologie III, de puberjaren

¹⁰ Henk-Jan Honingh-Iedereen is muzikaal

Motivatie is “een proces waarbij doelgerichte activiteit wordt gestart en volgehouden”(bron: website Teaching Academy Utrecht University)

Zelfdeterminatietheorie.

Edward L.Deci en Richard M.Ryan hebben op dit gebied een theorie ontwikkeld, de zelfbeschikkings- of zelfdeterminatietheorie(ZDT).

Deze theorie vertrekt vanuit een positief mensbeeld. Van nature willen mensen op een actieve manier hun omgeving vormgeven. Als individu, deel uitmakend van een groep groeien ze toe naar een authentiek functioneren, geïntegreerd in de omgeving waarin ze leven.

Deze neiging komt alleen niet automatisch tot uiting: een stimulerende omgeving is een voorwaarde.

De ZDT beschouwt de bevrediging van drie aangeboren psychologische basisbehoeften als cruciale voedingsstoffen voor persoonlijke ontwikkeling en optimaal functioneren:

autonomie, verbondenheid en competentie (Deci & Ryan,1985)¹¹

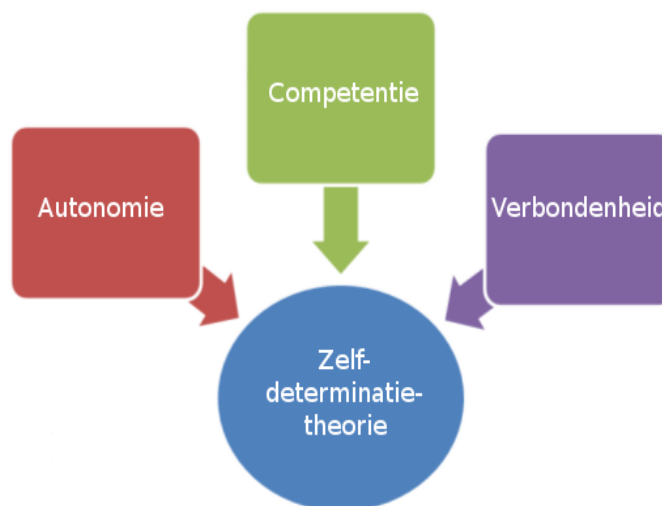

fig. 1 drie componenten van de zelfdeterminatietheorie

- De behoefte aan relationele verbondenheid wordt gedefinieerd als de wens om positieve relaties op te bouwen met anderen, zich geliefd en verzorgd te voelen en zelf voor anderen te zorgen.
- De behoefte aan competentie is de wens om doeltreffend met de omgeving om te gaan. Mensen willen hun omgeving exploreren, begrijpen en beheersen. Het gevoel van competentie helpt mensen zich

---

¹¹ Deci, E. L., & Ryan, R. M. (1985). Intrinsic motivation and self-determination in human behavior.

te ontwikkelen en verhoogt hun capaciteit om zich flexibel aan te passen aan veranderende omgevingen.

- De behoefte aan autonomie verwijst naar de wens om psychologisch vrij te kunnen handelen en niet onder druk te staan. 'Zelf kunnen beslissen' staat hierbij doorgaans centraal. Nog belangrijker dan alles zelf te kunnen aansturen, is volgens de ZDT echter het gevoel zonder druk te kunnen functioneren.

Omdat de ZDT ervan uitgaat dat iedereen de drie basisbehoeften heeft en dat iedereen profiteert van de bevrediging ervan, wordt gesteld dat omgevingsfactoren die de behoeften voeden voor iedereen motiverend zijn.'

(Bron: Anja Van den Broeck, Maarten Vansteenkiste, Hans De Witte, Willy Lens en Maarten Andriessen, *Gedrag & Organisatie* 2009-22, nr. 4)

Om nu terug te komen op lessituaties, in het bijzonder in het individuele instrumentale onderwijs, maar ook in de klas of in groepen/ensembles:

We zouden dus kunnen stellen dat het creëren van omgevingsfactoren die deze behoeften voeden, zeer wenselijk of zelfs essentieel is als men gemotiveerde leerlingen wil hebben en houden.

In mijn onderzoek wil ik er achter komen of er een verband is tussen het door de docent creëren van een lessituatie waarbij bewust aandacht is voor de vervulling van deze drie behoeften, en het hebben van puberleerlingen die zó gemotiveerd blijven dat ze ervoor kiezen door te gaan met de lessen.

Om dit te kunnen onderzoeken is het belangrijk, eerst te bepalen op welke manier er vormgegeven kan worden aan het streven de basisbehoeften te vervullen.

Allereerst is het van belang meer inzicht te hebben in de verschillende soorten motivatie. Ook hierover hebben Deci en Ryan geschreven.

In motivatietheoriën wordt het onderscheid gemaakt tussen intrinsieke en extrinsieke motivatie.

Intrinsieke motivatie houdt in dat iemand een bepaalde activiteit onderneemt omdat hij of zij deze activiteit op zichzelf prettig of interessant vindt. Wie intrinsiek gemotiveerd is, heeft interesse, doorzettingsvermogen, vertrouwen en energie.

Extrinsieke motivatie houdt in dat de activiteit niet het doel is, maar een middel om iets anders te bereiken. Deze motivatie loopt meestal terug als de prikkel (beloning, doel) wegvalt.

De Zelfdeterminatietheorie voegt hieraan een derde soort toe: Autonome motivatie. Die kan voortkomen uit intrinsieke motivatie, maar ook uit één vorm van extrinsieke motivatie. Mensen kunnen ook van binnenuit gemotiveerd zijn om extrinsieke doelen na te streven. Het doel of de taak wordt dan door de persoon belangrijk, betekenisvol of waardevol genoeg gevonden om er iets voor te doen dat hij niet noodzakelijk graag doet.

- Als we iets doen, omdat van buitenaf druk wordt uitgeoefend d.m.v. bijvoorbeeld straf maar ook beloning, of gewekte verwachtingen, heet dat externe regulatie.
- Als we iets doen omdat we hebben geleerd dat dat zo hoort, en het achterwege laten van de handeling tot schaamte en schuldgevoel leidt, wordt dat geïntrojecteerde regulatie genoemd.
- Als we iets doen, omdat we dit zinvol vinden, en het aansluit bij onze eigen doelen en waarden, noemen we dit geïdentificeerde regulatie. Het gaat hier nog steeds om een vorm van extrinsieke motivatie, met dat verschil dat de externe component een persoonlijke drijfveer is geworden. De handeling zelf is dan nog steeds niet hetgene dat van binnenuit prettig wordt gevonden, maar omdat het helemaal in het plaatje past van de doelen en waarden van deze persoon, is de motivatie toch groot.

Omdat deze vorm van motivatie een gevoel van eigen keus en vrije wil met zich meebrengt, rangschikken Deci en Ryan dit onder de noemer autonome motivatie. De andere component van autonome motivatie is de intrinsieke motivatie.

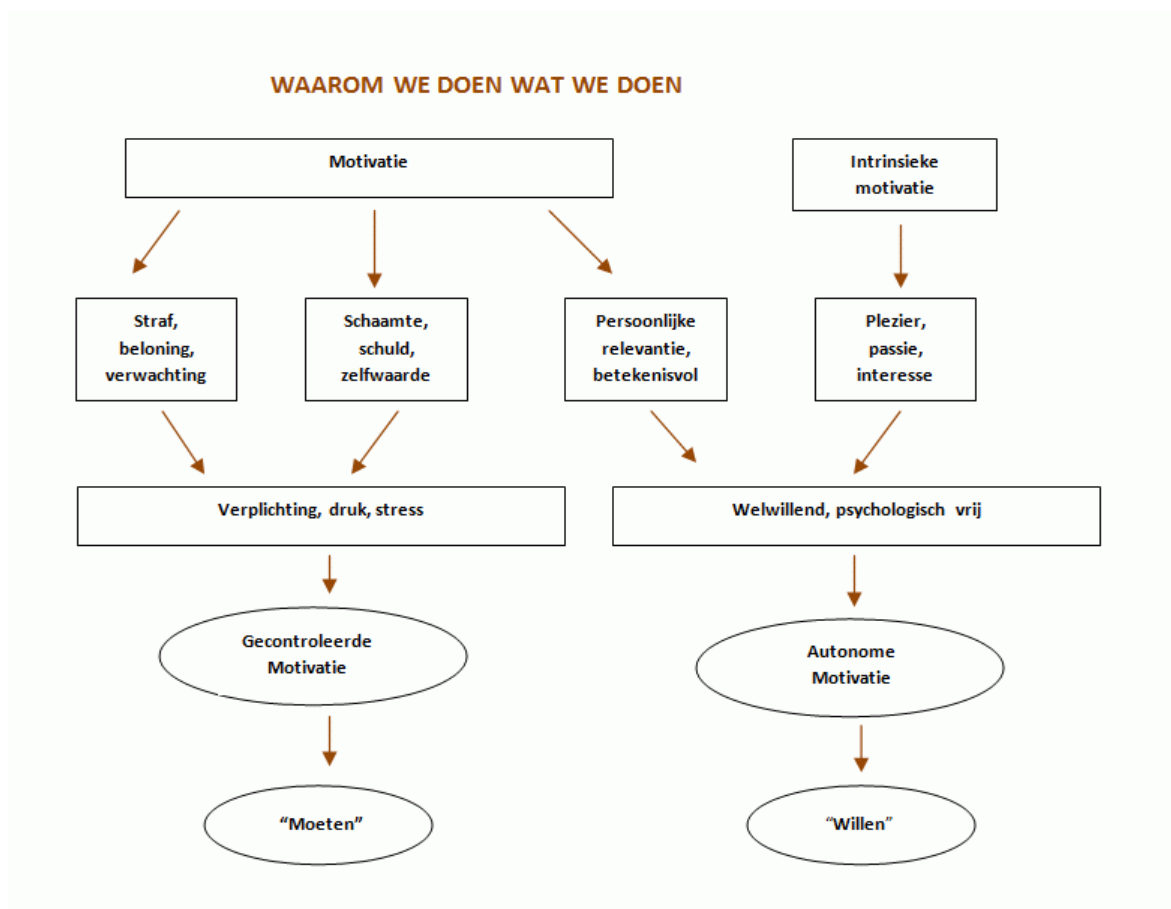

fig. 2 schema van de verschillende soorten motivatie (naar: Deci & Ryan, 2000).

Bij de extrinsieke motivatie zónder het gevoel dat de activiteiten een betekenis hebben voor de persoon zelf, zal het steeds moeilijker zijn de motivatie hoog te houden. De straf/beloning/psychologische druk moet aanwezig blijven of zelfs verhoogd worden.

Autonome motivatie, gestuurd door de wil om iets te doen omdat het leuk gevonden wordt, of belangrijk vanwege de eigen waarden en drijfveren, is duurzamer van aard. Het geeft energie en lokt uit tot meer actie. (Van den Broeck, Vansteenkiste, De Witte, Lens en Andriessen, 2009)¹²

¹² De Zelf-Determinatie Theorie, Gedrag & Organisatie 2009-22, nr. 4 blz. 317 e.v., door Anja Van den Broeck, Maarten Vansteenkiste, Hans De Witte, Willy Lens en Maarten Andriessen

Is deze autonome motivatie, die ook voor het leren spelen van een instrument zéér belangrijk is, iets waar we geen grip op hebben?

Meestal is er in het begin een grote mate van autonome motivatie. De les en het thuis spelen worden leuk gevonden, het instrument mooi, en het besef dat je door te oefenen beter kan worden is er meestal ook.

De motivatie, hoe autonoom hij ook is, kan echter al gauw op de proef gesteld worden. Het is moeilijker dan verwacht. Het is fysiek oncomfortabel of inspannend. Het klinkt niet mooi. Het is eigenlijk alleen maar leuk als het góed gaat!

Blijven oefenen en zoeken naar het beste resultaat, vergt een grote mate van zelfvertrouwen. Gevoel van competentie, het vertrouwen dat het binnen jouw mogelijkheden ligt.

Er is ook wilskracht voor nodig. 'Ik wíl dit leren!' is een autonome keuze. De docent geeft de *tools* om het mogelijk te maken.

Als het goed is, wil de docent nét zo graag dat de leerling het leert, als de leerling zelf. Docent en leerling zijn bondgenoten met hetzelfde doel.

De grootste beloning is het voldane gevoel als iets geleerd is.

Volgens Geert Bors en Luc Stevens¹³ zijn straffen en belonen gevaarlijke ondermijners van de intrinsieke en autonome motivatie.

Straffen is binnen de instrumentale lessen al lang uit de tijd, maar een standje kun je ook als zodanig beschouwen. Belonen wordt nogal eens onbewust te snel, te groot of verkeerd (voor talent i.p.v. gedrag) gedaan. Straffen en belonen zijn gedragssturende instrumenten, die een activiteit 'omwille van zichzelf' minder aantrekkelijk maken.

Geïnspireerd en gedreven zijn als docent is zeer motiverend voor de leerling.

De echte gedrevenheid heeft vaak ergens een bron in het persoonlijk leven.

Het inzetten van persoonlijke kwaliteiten en de persoonlijke biografie als krachtbron wordt aangeduid als 'authentiek leiderschap'. (Bors en Stevens, 2011)

---

¹³ Geert Bors en Luc Stevens: -De gemotiveerde leerling (2011)

Welke mogelijkheden heeft een docent om in de instrumentale lessen de psychologische basisbehoeften te voeden?

Een publicatie van de open universiteit uit 2011 beschrijft de rol van leraren bij het motiveren van leerlingen. (Hans Schuit, Iris de Vrieze en Peter Slegers, Leerlingen motiveren-de rol van leraren, 2011)¹⁴

Het is een literatuuronderzoek naar de mogelijkheden van leraren om leerlingen te motiveren. Er wordt een uitleg gegeven over de zelfdeterminatietheorie van Deci & Ryan. Dan wordt vanuit deze principes onderzocht hoe dit in de praktijk toegepast kan worden.

Dit gaat weliswaar over leraren in het primair en voortgezet onderwijs, en niet over docenten die instrumentale individuele lessen geven. Maar er kan een voor individuele muzieklessen passende interpretatie aan gegeven worden. Bovendien kan een tekort aan mogelijkheden op een bepaald vlak in het ene werkveld wellicht in het andere werkveld opgevangen worden.

Vijf handreikingen voor leraren om leerlingen te motiveren.

(naar Schuit,De Vrieze,Slegers 2011/ voornamelijk gebaseerd op de zelfdeterminatietheorie van Deci and Ryan).

1. Kies voor procesgeoriënteerde instructie.

Dit soort instructie is meer dan alleen vertellen hoe het moet. Het is meer gericht op de verschillende mogelijkheden om het zelf te ontdekken. En het terugkijken op dat proces, dat zich voornamelijk bij de leerling voltrekt.

Onderzoek daarbij het zelfregulerende leervermogen van je leerling.

Welke mate van zelfstandigheid kun je bij deze leerling verwachten?

Stem je instructie daar op af.

Verwacht niet te veel maar ook niet te weinig van een leerling.

2. Kies voor differentiatie.

Stem de instructie af op de leerbehoeften en leervermogens van je leerlingen en richt de instructie op de 'zone van naastgelegen ontwikkeling'.

(noot: Deze term wordt voor het eerst gebruikt door L. Vygotsky in het in 1978 verschenen boek van zijn hand: Interaction between Learning and Development.)

---

¹⁴ Hans Schuit, Iris de Vrieze en Peter Slegers, Leerlingen motiveren-de rol van leraren, 2011

Kijk wat de leerling op dit moment kán, en daag hem uit tot iets dat nét boven dat niveau ligt.

Wees jezelf daarbij voortdurend bewust van het risico van negatieve etikettering: een leerling heeft geen statische capaciteiten, die kunnen altijd nog veranderen. Daar moet je je altijd bewust van zijn, want het beeld dat je van een leerling hebt, kan ook jouw houding naar die leerling toe bepalen en dat op zijn beurt kan weer zorgen dat een leerling zich daarnaar gedraagt.

3. Kies voor verbinding met de leefwereld van leerlingen.

Verdiep je in de leefwereld van je leerlingen.

Sluit, waar dat mogelijk en verantwoord is, actief aan bij de leefwereld van je leerlingen in de keuze van onderwerpen, opdrachten en methodieken.

4. Kies voor coöperatief leren.

Vorm je een goed beeld van het samenwerkend vermogen van je leerlingen.

Rust je leerlingen eerst toe met samenwerkingsvaardigheden vóórdat je samenwerkingsopdrachten geeft.

Stem het niveau van samenwerkingsopdrachten af op het niveau van het samenwerkend vermogen binnen coöperatieve groepen. Stel coöperatieve groepen heterogeen samen, omdat dit ten goede komt aan de leeropbrengsten van zwakke leerders. (zie ook: Evelein¹⁵)

5. Stel je zelf op als een onderzoekende, lerende professional.

Werk stelselmatig aan het verbeteren van de eigen lespraktijk in dienst van de motivatie en leeropbrengsten van de aan jou toevertrouwde leerlingen:

- door de vier hierboven genoemde principes van motivatiebevorderende instructie met beleid en maatwerk toe te passen;
- door jezelf concrete kortetermijndoelen te stellen voor leeropbrengsten en leerproces;
- door de mate van realisatie van deze doelen regelmatig te analyseren en te evalueren;

---

¹⁵ Frits Evelein: -Coöperatief leren in muziek(2007)

- door je instructiepraktijk, indien nodig, bij te stellen op grond van deze analyses en evaluaties.
- en: door je eigen professionele inzichten, praktijken en vragen te delen met collega's, te toetsen aan de inzichten van collega's, wetenschappers etcetera en waar nodig bij te stellen.

Hieraan wil ik zelf nog graag toevoegen dat er mijns inziens via de leefwereld van de leerlingen ook nieuwe dingen aangereikt kunnen worden, zodat het muzikale idioom vergroot wordt. Actief zoeken naar aansprekend repertoire, en de leerling ook zelf laten zoeken, kan helpen bij de motivatie.

Het coöperatief leren is een item dat meer op klassen van toepassing is dan op individuele muzieklessen. Maar er zijn prima constructies te bedenken waarbij pubers eens per week in groepjes bij elkaar komen en via coöperatief leren opdrachten uitvoeren. Dit is een werkvorm die in met name het voortgezet onderwijs met regelmaat wordt gebruikt in de muzieklessen. Hier zouden instrumentale docenten en muziekdocenten elkaar kunnen aanvullen en kunnen profiteren van elkaars expertise, bijvoorbeeld door projecten met professionele musici (c.q.docenten) in de klas.

1.3 Invloedsfactoren voor beëindiging instrumentale lessen aan het begin van de puberteit.

Er zijn vele oorzaken te bedenken waarom kinderen vaak rond hun 12^e jaar besluiten te stoppen met hun muzieklessen.

Het feit dat kinderen dan andere interesses krijgen wordt alom als oorzaak nummer 1 gaccepteerd.

Ik wil nu uiteenzetten wat er dan precies verandert, en wat er nog meer aan deze beslissing ten grondslag kan liggen. De keuze voor juist deze invloedsfactoren heb ik gemaakt op basis van een combinatie van de voorafgaande theorie en eigen kennis en ervaring in mijn vioollespraktijk.

1.3.1 invloedsfactoren inherent aan leeftijd

- groeispuurt en seksespecifieke lichamelijke veranderingen
- grotere invloed normen-en waardensysteem peergroup
- problemen met plannen van taken
- gevoeligheid voor korte-termijnbeloning
- stemmingswisselingen
- grotere behoefte aan zelfstandigheid
- identiteitsvorming

Ongeveer tussen het tiende en het twaalfde jaar komt de verandering van kind tot volwassene op gang die puberteit genoemd wordt. In de ontwikkelingspsychologie wordt ook de term adolescentie gebruikt. Deze omvat niet alleen de lichamelijke groei maar het hele proces van rijping en vorming daaromheen (Rita Kohnstam, 2009¹⁶).

Ik hanteer in mijn scriptie meestal het woord puberteit.

---

¹⁶ Rita Kohnstam:-Kleine ontwikkelingspsychologie III, de puberjaren

De puberteit voltrekt zich bij ieder menselijk wezen, maar het resultaat van de groei en hergroepering van hersencellen, de uiteindelijke identiteit, is behalve van de genetische aanleg ook sterk afhankelijk van de ervaringen die de persoon opdoet in zijn of haar leven.

Ik geef hier een opsomming van veranderingen die zich voltrekken, met daarbij eigen conclusies over de mogelijke invloed van deze veranderingen.

- Lichamelijke veranderingen.
In het algemeen worden in de puberteit vijf duidelijk waarneembare veranderingen onderscheiden (Kohnstam, 2009)¹⁷:
  1. Ontwikkeling van de secundaire eigenschappen zoals borsten, schaamhaar etc.
  2. Eerste menstruatie en zaadlozing
  3. Andere verdeling van vet- en spierweefsel
  4. Verandering in bloedsomloop en luchtwegen
  5. Enorme groeisput

- ❖ Voor de musicerende puber kan het veranderende lijf soms in de weg zitten. Motoriek en proporties zijn anders dan ze gewend waren.

- Grotere invloed *peer group*.
Wat de vriendengroep, ook wel *peer group* genoemd, belangrijk vindt, regeert. Een typisch leeftijdsgerelateerd fenomeen.
Buitengesloten worden leidt tot sociale (en fysieke) pijn.
Volgens Eveline Crone (2012, Het sociale brein van de puber)¹⁸ is het striatum, het gebied in de hersenen dat actief wordt bij plezier en beloning, ook actief bij het belonende gevoel van sociale acceptatie. Aangezien pubers zeer gevoelig zijn voor beloning, zoeken zij dit gevoel op.
Er wordt meer tijd doorgebracht met vrienden, en de mening van vrienden wordt steeds belangrijker. De puber krijgt te maken met groepsdruk van de *peer group*, bijvoorbeeld aangaande de voorkeuren voor muziek en kleding of de kijk op het leven.

---

¹⁸Eveline Crone, Het sociale brein van de puber

- ❖ De lessen op het instrument vallen misschien niet meer in de smaak bij de (nieuwe)vriendengroep. Of er blijft weinig tijd over om te studeren, omdat de vriendengroep veel aandacht opeist.

- Problemen met plannen van taken.
De hersenen zijn nog volop in ontwikkeling. Er is een limiet aan de hoeveelheid zelfstandigheid die je kunt verwachten van een puber. De hersengebieden die belangrijk zijn voor het maken van een goede planning, hebben in de adolescentie hun volwassenstatus nog niet bereikt. Deze rijpen nog en de communicatie tussen deze verschillende hersengebieden is nog niet optimaal(bron:Crone,2012).

- ❖ Regelmatig studeren op het instrument, en daarin volharden, kan door planningsproblemen bemoeilijkt worden.

- Gevoeligheid voor kortetermijnbeloning.
Bij een keuze waar een snelle beloning op valt, is een ander hersengebied actief dan bij een beslissing waarbij een mogelijk grotere beloning op langere termijn te verwachten is. Het gebied van de kortetermijnbeloning is emotiegerelateerd. Worden de lange-termijnalternatieven overdacht, dan is er een rationeel gebied in werking.
In de adolescentie zijn er veranderingen gaande die ervoor zorgen dat emotionele en rationele hersengebieden op een andere manier gaan samenwerken. Dit leidt er soms toe dat het rationele gebied het niet kan winnen van het emotionele gebied, omdat het emotionele gebied een dominante rol speelt. (bron: Crone, 2012)

- ❖ Omdat bij het studeren niet altijd metéén het beoogde resultaat bereikt wordt, kan de motivatie afnemen. De puber kiest wellicht voor dingen die tot snellere beloning leiden.

- Stemningswisselingen.
Hormonale veranderingen zorgen voor snellere en sterkere stemningswisselingen. Puberteitshormonen geven de hersengebieden die belangrijk zijn voor het verwerken van emoties af en toe een sterke *boost*. Deze hormonen hebben geen directe invloed op het leervermogen, maar eerder op motivatie en sociale interesses.

- ❖ Sterk wisselende emoties zitten wellicht een stabiele motivatie en continuïteit van de studie in de weg.

- Grotere behoefte aan zelfstandigheid.
 In de adolescentie vindt een proces van scheiding en individualisatie plaats. De ouders zijn tot dan toe het richtsnoer geweest bij het doen en laten. De bijna automatische oriëntatie op de ouders moet nu plaatsmaken voor zelfgekozen oriëntaties, misschien nog steeds met vader of moeder als uitgangspunt, maar nu 'uit vrije wil' en daarnaast ook met andere mensen als voorbeeld (bron: Kohnstam, 2009).

- ❖ Een puber heeft behoefte aan het gevoel zijn eigen keuzes te kunnen maken. Vanzelfsprekende gewoontes worden soms overboord gegoid. Vaak wordt er tegen de wil van de ouders ingegaan. De muzieklessen kunnen in het geding raken.

- Identiteitsvorming.
 De identiteit is niet zozeer alleen kennis en beeld van zichzelf, maar vooral het aanwezig zijn van een stabiel ik-gevoel. Het gevoel één en dezelfde persoon te zijn in allerlei situaties en stemmingen. Door de grote lichamelijke, cognitieve en sociale veranderingen komt dit gevoel op losse schroeven te staan en moet hervonden worden. Het terugvinden van een stabiel ik-ben-ik-gevoel is een centraal thema in de adolescentie en gebeurt door zich in allerlei situaties te begeven en met ervaringen te experimenteren. (Kohnstam, 2009)

- ❖ De puber zoekt naar nieuwe ervaringen, om zijn ik-gevoel in nieuwe situaties te toetsen. Wellicht is hang naar nieuwe ervaringen soms aanleiding om met de muziekhobby te stoppen.

Er verandert veel in de puberteit. In mijn onderzoek ben ik dan ook op zoek naar antwoord op de vraag: wordt er in de instrumentale lespraktijk voldoende rekening gehouden met de veranderingen die de puberteit met zich meebrengt?

1.3.2 invloed van lessituatie

- geen goede band met docent
- weinig samenwerking met leeftijdsgenoten
- weinig eigen inbreng
- te moeilijke/onduidelijke opdrachten
- techniek verkeerd aangeleerd

- Geen goede band met docent
Het kan enorm helpen áls er, en enorm blokkeren als er géén goede persoonlijke band bestaat tussen de leerling en zijn of haar docent. Een docent die niet betrokken is, humeurig is, die niet naar de leerling kijkt en luistert, zich niet aan afspraken houdt. Dat motiveert niet.
- Weinig samenwerking met leeftijdsgenoten
Als er weinig leeftijdsgenoten betrokken zijn bij de muzikale hobby, is er kans dat de interesse vermindert. Dit is niet altijd waar, er zijn ook wel leerlingen, vooral pianisten, die het liefst alleen spelen.
- Weinig eigen inbreng
Ieder mens, maar vooral een puber, heeft er behoefte aan zijn eigen keuzes te maken. Een lessituatie die hiervoor geen ruimte biedt, zal pubers op den duur wellicht gaan tegenstaan.
- Te moeilijke/onduidelijke opdrachten
Als de leerling vaak het gevoel heeft dat hij niet aan de eisen van de docent kán voldoen, kan het zelfvertrouwen dalen.
- Techniek verkeerd aangeleerd
Een docent die niet ziet dat houdingen en bewegingen verkeerd worden aangeleerd, kweekt leerlingen die op zeker moment hun beperkingen zullen tegenkomen. Er kan pijn ontstaan, het mooi en juist spelen van de noten zal eerder op moeilijkheden stuiten.

Ze hebben allemaal te maken met universele psychologische basisbehoeften van de mens. Deze behoeften, nl. de behoefte aan verbondenheid, autonomie en competentie, en de bevrediging daarvan, zijn een belangrijke factor in het menselijk welbevinden. (zie 1.2 Motivatie)

1.3.3 invloed van schoolomgeving

- onderwaardering van vak muziek in algemene schoolcultuur: visie school>ouders>leerlingen
- beperkte musiceermogelijkheden op school

Op sommige scholen is de omgeving stimulerend op muzikaal gebied. Op zo'n school kunnen leerlingen profijt hebben van de individuele lessen op hun instrument. Op andere scholen is dit wat minder aan de orde.

Als er veel gelegenheid is tot samenspel en presentatie, kan dat ook de gevoelens van verbondenheid en competentie verhogen, wat weer motiverend werkt (zelfdeterminatietheorie).

In mijn onderzoek neem ik mee, of deze factor echt invloed heeft op het al of niet doorgaan met de individuele lessen.

1.3.4 factoren van individuele aard

- faalangst, concentratieprobleem, geringe discipline en doorzettingsvermogen
- geringe muzikale/motorische aanleg voor gekozen instrument

Het is mogelijk dat persoonlijke kenmerken van het individu, zoals een door welke oorzaak dan ook ontwikkelde algehele angst om te falen, of een concentratie- of disciplineprobleem ertoe bijdragen dat een leerling zich niet ontwikkelt zoals verwacht.

Al of niet voldoende muzikale en/of motorische aanleg kan een punt van discussie zijn: wanneer is iemand écht niet geschikt voor een bepaald instrument?

Teruggrijpend op de zelfdeterminatietheorie kan ik het volgende concluderen. Voor alle eigenschappen van een leerling geldt: het hangt er sterk van af hoe de docent ermee ómgaat. Afstemming op de leerling kan veel uitmaken. Het heeft te maken met verbondenheid (meevoelen en samen verder komen). Een docent kan het ook competentiegevoel versterken door kleine stappen te

nemen en duidelijke opdrachten te geven.

Het betekenisvol maken van de opdrachten, door af te stemmen op de eigen smaak, keuzes, leefwereld van de leerling, versterkt het gevoel van autonomie.

Ik verwacht dan ook dat deze factoren, die bij sommige personen een rol kunnen spelen, in veel gevallen positief om te buigen zijn als ze goed gehanteerd worden.

1.3.5 diverse andere invloeden

- financiële situatie
- prioriteit schoolwerk
- andere hobby's

- Financiële situatie.
Het kan gebeuren dat de ouders de kosten niet meer, of met moeite, kunnen opbrengen. Met pijn in het hart wordt na lang afwegen besloten om met de lessen te stoppen.
- Prioriteit schoolwerk.
De school vergt meer tijd dan voorheen. Dit begint al in groep 8, maar in de brugklas zal het werk nog meer toenemen. In sommige gevallen is er weinig ruimte meer voor de lessen en het oefenen op het instrument.
- Andere hobby's.
Vaak worden er ook andere hobby's beoefend, zoals sport, dans, enzovoort. In combinatie met de vorige aspecten, geld en school, wordt dan een afweging gemaakt welke hobby mag blijven en welke moet stoppen.

Willen wij graag dat kinderen voor hun muziekhobby blijven kiezen, is het dus zaak om zéér gemotiveerde leerlingen te hebben!

1.3.6 invloed van thuissituatie

- problematische relaties, conflicten
- weinig steun
- slechte werkplek
- gebrek aan structuur
- veel afleiding

Deze thuissituaties ga ik niet in het bijzonder onderzoeken. Onder kinderen tussen 11 en 14 jaar is er altijd een bepaald percentage dat met dit soort situaties te maken heeft en daardoor op problemen stuit, op of buiten school.

Een muzikaal ondersteunende thuissituatie daarentegen kan de continuering van muzieklessen gunstig beïnvloeden. Een vraag hierover komt in mijn praktijkonderzoek aan de orde.

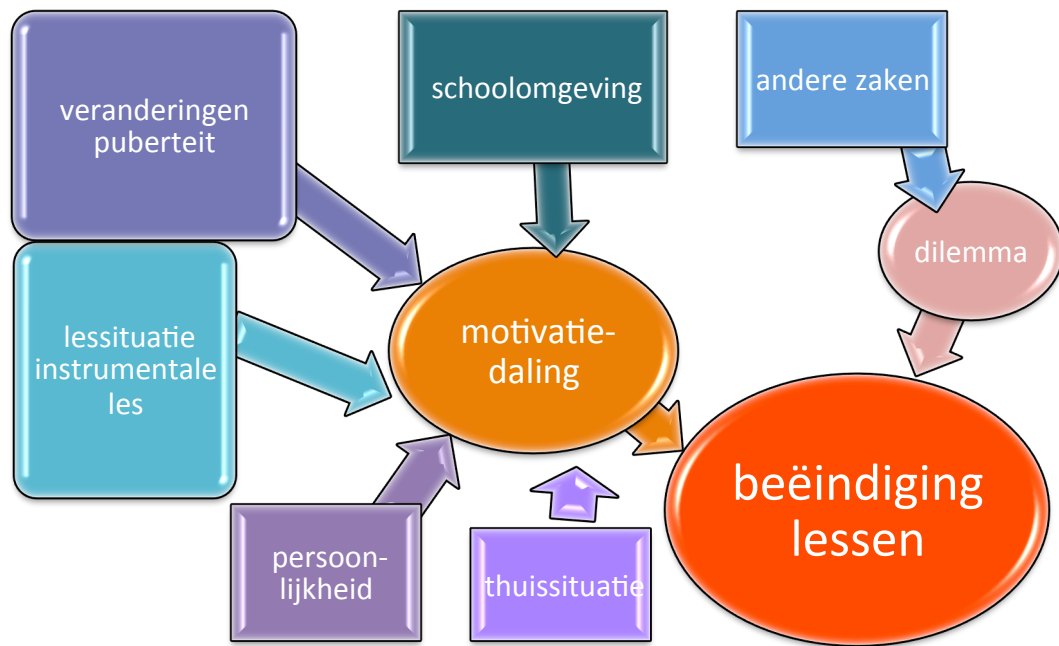

fig. 3 invloedsfactoren beëindiging instrumentale lessen

1.4 Puberteit en afstemming

Terugkijkend naar paragraaf 1.3.1 over de puberteitsgerelateerde factoren die kunnen meespelen, kunnen we ons afvragen in hoeverre we daar meer rekening mee zouden kunnen en moeten houden. In mijn praktijkonderzoek probeer ik daar achter te komen via de vragenlijsten en interviews.

De puberteitsgerelateerde factoren kunnen een uitdaging zijn voor docenten om tot meer afstemming te komen. Ik geef opnieuw een korte opsomming en geef daarbij suggesties voor een betere afstemming.

- groeispruit en seksespecifieke lichamelijke veranderingen

Als de docent zich hiervan bewust is, kan hij meer begrip opbrengen als het even niet lekker gaat, en zal niet te snel de goede intenties van de leerling in twijfel trekken.

- grotere invloed normen en waardensysteem peergroup

Wellicht is het een goed idee om meer aandacht te besteden aan de verbondenheid met andere musicerende jongeren. Bijvoorbeeld door leerlingen samen aan een project te laten werken. Of door het veelal 'klassiek' gebruikte instrument in een popband te laten spelen. Dat kan goed zijn voor de status van het instrument en zijn bespeler.

Het studeren hoeft geen probleem te zijn als een puber zelf zijn leerproces mag sturen (zie: handreikingen pag. 15 e.v.). In een popband oefenen mensen vaak op een authentieke, door eigen doelen gedreven manier, en bedenken leerlingen zelf hoe ze de kennis en vaardigheid onder de knie krijgen. (Lucy Green)¹⁹

Ik wil wel de kanttekening maken dat er ook altijd nog kinderen zijn die dolgraag moeilijke klassieke stukken onder de knie willen krijgen, en liefst alleen, dus het popband-model zal niet altijd van toepassing zijn. Het gaat juist om afstemming op de behoeften.

- problemen met plannen van taken

Het is van belang om met veel belangstelling voor de leerling er achter te komen of het 'geen tijd hebben' in betere banen geleid kan worden.

Vaak is het vele schoolwerk een moeilijk te overziene bron van stress.

Een lesconstructie waarin afgestapt wordt van wekelijkse lessen zou een optie zijn. Het leerproces zou dan bijvoorbeeld in een gezamenlijk of door de leerling alleen opgesteld stappenplan op schrift kunnen worden gezet (procesgeïënteerde instructie).

Wél wekelijks bijeenkomen maar geen of weinig huiswerk verwachten zou ook een optie zijn. De lessen/bijeenkomsten moeten intensief zijn, er moeten flinke stappen gemaakt worden. Het kan zijn dat dit uiteindelijk zo leuk en motiverend is, dat er thuis toch geoefend wordt.

- gevoeligheid voor korte-termijnbeloning

Voldoening over bereikte vaardigheden is een heel krachtige beloning. Een leerling heeft niet altijd goed zicht op zijn eigen vooruitgang. Het kan wellicht werken om een audio-of video-dossier aan te leggen. Dat is iets dat in de wereld van jongeren past. Het kan simpel met het eigen mobieltje. Zo is duidelijk te horen wat er bereikt is. Het is heel belangrijk om de leerling kans op succes te geven, door opdrachten te geven binnen de zone van

---

¹⁹ Lucy green : -Informal learning and aural learning in the instrumental music lesson: a research-and-development pilot project

naaste ontwikkeling. De opdracht kan waar nodig in nog kleinere stapjes opgedeeld worden. Beloning kan ook versneld worden door de audio-of video-opname direct te mogen mailen naar de docent, waarop hij dezelfde dag nog feedback krijgt. Dat geeft natuurlijk wel werk voor een docent, maar daar kan misschien een stukje betaalde tijd voor ingepland worden.

- stemmingswisselingen

Een docent moet de veiligheid bieden waarin een persoonlijk gesprek, hart luchten, uithuilen tot de mogelijkheden behoort.

- grotere behoefte aan zelfstandigheid

Juist op deze leeftijd is het gevoel van autonomie zo van belang. Als ouders en docent te veel druk uitoefenen zal er tegenstand ontstaan. Het leren van de vaardigheden op het instrument moet echt een ding *van de leerling zelf* zijn. Hij heeft het eigenaarschap over de competentie. Aan de docent de taak om te kijken wat de leerling leuk vindt om te leren. Geef heel veel leuke tips en muziekvoorbeelden, speel zelf geïnspireerd, maak plezierige improvisatie-lessen, laat de leerlingen samen een voorspeel-show in elkaar zetten.

- identiteitsvorming

Nieuwe ervaringen kunnen ook via de oude context opgedaan worden. Door leerlingen andere rollen toe te bedelen dan ze gewend zijn, bijvoorbeeld in een groepsles even de dirigent te laten zijn. Of door het spelen in een andere omgeving te plaatsen, bijvoorbeeld door met de viool naar een muziekkamp te gaan. Als de docent (óók de muziekdocent op school!) op de hoogte blijft van allerlei leuke en spannende evenementen op instrumentaal gebied, kan hij goede tips aan de leerlingen geven

1.5 Enkele bestaande onderzoeken.

Er zijn op het gebied van waardering en continuering van instrumentale lessen enkele onderzoeken gepubliceerd waar ik mijn aandacht op wil vestigen.

1.5.1 Een Maastrichts onderzoek onder (ex-)cursisten op een muziekschool.

In 2002 is een rapport uitgebracht van een onderzoek in Maastricht. De muziekafdeling van het Centrum voor de Kunsten van de gemeente Maastricht, Kumulus, heeft het servicecentrum Onderzoek & Statistiek van de gemeente Maastricht gevraagd een onderzoek uit te voeren naar de tevredenheid van de leerlingen over het huidige aanbod, om op deze manier uiteindelijk te komen tot het opzetten van een kwaliteitssysteem.

Uit de resultaten van dit onderzoek komen wat feiten naar voren, die interessant zijn voor mijn onderzoek. Ik ben deze publicatie pas laat in het proces op het spoor gekomen, waardoor ik deze feiten niet als richtlijn heb kunnen gebruiken bij het opzetten van mijn eigen onderzoek.

Interessant kan zijn of ik verschillen tegenkom tussen dit(12 jaar oude, in een andere streek afgenomen) onderzoek en dat van mij. Ik geef een globale beschrijving en enkele relevante resultaten, voor een vollediger beschrijving van het onderzoek verwijs ik naar bijlage I.

Probleemstelling van het Maastrichtse onderzoek:

Hoe worden verschillende aspecten van het cursusaanbod van de muziekafdeling van Kumulus door de leerlingen gewaardeerd?

Er wordt ingegaan op de verschillen tussen cursisten die het afgelopen jaar ingeschreven stonden bij de muziekinstelling, en ex-cursisten ofwel afhakers.

Ik zet enkele bevindingen op een rijtje:

- Van de redenen om te stoppen, staat 'geen zin meer hebben in de cursus' bovenaan.
- 'Studie' en 'geen tijd meer hebben' zijn ook belangrijke redenen.
- Voor de 15 tot 20-jarigen is 'studie' het meest gebruikte argument.

- Voor 10 tot 15-jarigen zijn 'geen tijd' en 'geen zin meer' de belangrijkste argumenten.
  - De reden waarom cursisten niet meer aan een nieuwe cursus willen beginnen, werd ook onderzocht: ook hier werd bij 10 tot 15-jarigen voornamelijk 'geen zin meer hebben' als argument aangevoerd, evenals: 'het niet meer willen studeren'.
  - Het aantal cursisten en afhakers is ook naar instrument onderzocht:
Het aantal afhakers is naar verhouding het grootst onder de strijkers en het kleinst onder de slagwerkers.
  - Er is bekeken hoe veel jaren afhakers muzieklessen hebben gevolgd, alvorens te stoppen met de cursus. Het merendeel van de afhakers stopt na twee á drie jaar. Opmerkelijk is dat van de afhakers die een strijkinstrument hebben bespeeld, de helft al vijf jaar of langer een cursus heeft gevolgd.
  - Ook het type muziek dat beoefend werd, is bekeken. Bij de cursisten die deelnemen aan cursussen waarbij voornamelijk klassieke muziek beoefend wordt, zijn de meeste afhakers te vinden. En: Klassieke muziek wordt vooral gespeeld door (ex-)cursisten die een strijkinstrument bespelen.
  - Het spelen in een grote groep(orkest,band of koor) wordt over het algemeen plezierig en leerzaam gevonden. Ook wordt onder deze deelnemers niet veel afgehaakt.

Ik heb de grootste verschillen tussen cursisten en afhakers op een rijtje gezet.

Afhakers vinden minder vaak:

dat ze waar voor hun geld hebben gekregen,
dat hun leraar leuk kon vertellen over de muziek,
dat de stukken die gespeeld werden leuk waren,
en waren minder enthousiast over de les.

Bovendien:

vinden afhakers minder vaak dat hun leraar goed kan uitleggen,
vinden afhakers dat hun leraar minder duidelijk zegt wat er geoefend moet worden,
vinden de afhakers minder vaak dat hun leraar goed kan helpen,
en kunnen afhakers minder vaak goed met de leraar opschieten.

Ook:

vinden afhakers vaker dat de lessen saai zijn,
en vinden afhakers vaker dat ze minder geleerd hebben dan ze verwacht hadden.

Rapportcijfers:

Cursisten geven gemiddeld het rapportcijfer 7,8 voor hun lessen.
Afhakers gemiddeld een 7.

Mijn conclusies aangaande dit onderzoek.

De afhakers uit dit onderzoek die behoren tot de doelgroep die ik onderzoek, hebben meestal geen zin meer in de lessen, of geen zin meer in studeren. Er wordt ook aangegeven geen tijd meer te hebben.

Het geen tijd meer hebben(=niet meer kiezen tijd vrij te maken) kan ook met verminderde motivatie te maken hebben, is mijn oordeel. Daarom schaar ik deze drie argumenten allemaal onder de noemer: afgenomen motivatie.

Ik wil in mijn eigen onderzoek bekijken of ik de oorzaken hiervan verder kan uitdiepen.

Hierbij kijk ik niet alleen naar de 'afhakers', maar ook naar de leerlingen die wél gemotiveerd zijn gebleven en met plezier doorgaan met de lessen.

Onder de strijkers haken de meeste mensen af. Zij hebben dan vaak al vijf jaar les. Als ik reken dat ze met 7 jaar zijn gestart, zijn ze dan vaak 12 jaar. Dat komt overeen met zoals ik het in de praktijk ervaar.

De strijkers spelen meestal klassieke muziek. Willen de 12-jarigen wat anders? Waarom ze bij andere instrumenten vaak al na twee, drie jaar les stoppen(als ze stoppen), kan verschillende oorzaken hebben. Misschien beginnen ze vaker op iets latere leeftijd? Misschien wordt er bij strijkinstrumenten door de ouders meer waarde aan gehecht?

In mijn eigen vragenlijsten vraag ik ook naar het instrument. Het is interessant of ook daarin een trend te ontdekken is.

De waardering voor enkele aspecten in de les is bij afhakers lager dan bij leerlingen die doorgaan. De afhakers vinden de docent wat minder helder in de instructie('duidelijk uitleggen') en minder inspirerend('leuk vertellen'). De band met de leraar('goed kunnen opschieten') was wat minder, en de gespeelde stukken werden wat minder leuk gevonden.

Ik zie hier weer de drie componenten van de zelfdeterminatietheorie om de hoek komen.

- heldere instructie zorgt voor gevoel van competentie

- goede band met leraar zorgt voor gevoel van verbondenheid
- stukken spelen naar eigen smaak zorgt voor gevoel van autonomie

Het verschil in algehele waardering voor de lessen is overigens niet zéér groot: Afhakers geven de lessen het rapportcijfer 7, en leerlingen die doorgaan een 7,8.

Ik vermoed, dat veel leerlingen toch de oorzaak bij zichzelf zoeken(ongeacht of dat terecht is) en niet bij de leraar en zijn manier van lesgeven.

Musiceren in een grote groep wordt alom gewaardeerd en de deelnemers daaraan stappen niet gauw op. Hieruit zou ik willen concluderen dat vormen van samenspel(of-zang) in een grote groep altijd actief aangemoedigd moeten worden!

De belangrijkste reden om lessen te nemen op een instrument, is volgens de cursisten 'plezier en ontspanning'. Voor ouders van cursisten staat 'de ontwikkeling van het kind' bovenaan. Laten wij er naar streven om beide motieven hun geldigheid te laten behouden.

1.5.2 Een Amerikaans onderzoek.

Dit onderzoek uit 2001 werd gepubliceerd op Google Scholar.

Er werd een manier gezocht om een betrouwbaar meetinstrument te ontwerpen voor de tevredenheid van kinderen over hun (instrumentale)privé-muzieklessen: de zgn. *Music Lesson Satisfaction Scale(MLSS)*.

'Because satisfaction with private music lessons seems to be an important motivator that can determine who continues and who stops lessons, the MLSS may be useful in helping music instructors fine-tune their teaching techniques in order to lower attrition in children participating in music lessons.'

(N.Rife, Z.M.Schmeck, J.L.Lauby, L.Blumberg Lapidus: **Children's Satisfaction with Private Music Lessons, 2001**)

De ondervraagde groep was een aantal kinderen tussen 9 en 12 jaar die les hadden op een instrument.

Al adviseren de onderzoekers, deze test niet zomaar op een andere leeftijdsgroep, en/of in een heel ander deel van de wereld los te laten, en is het bovendien inmiddels al 13 jaar later:

Ik heb deze lijst laten invullen door twee celloleerlingen.

Deze ingevulde vragenlijsten zijn te vinden in bijlage II.

De belangrijkste uitkomsten van het Amerikaanse onderzoek.

- Er waren geen duidelijke verschillen tussen jongens en meisjes.
  - Kinderen van 9 hadden een hoger tevredenheidsniveau dan kinderen van 12.
  - Houtblazers hadden een hoger tevredenheidsniveau dan strijkers.
  - De tevredenheid hield voornamelijk verband met gevoelens van plezier en fijne resultaten.
  - Vijf van de zes hoogst gewaardeerde onderwerpen hadden te maken met 'goed voelen' en 'plezier hebben'. Plezier is een belangrijk aspect. Ook een eerder onderzoek (Duke et al, 1997) heeft aangetoond dat plezier het belangrijkste buitenmuzikale effect is bij kinderen die (in dat geval) pianoles hebben.
  - Kinderen die zeiden het studeren leuk te vinden, neigden naar iets meer tevredenheid over de lessen dan zij die het studeren niet leuk vonden.
  - Kinderen kunnen een hoger tevredenheidsniveau bereiken als er in de les veel gespeeld wordt.
  - Muziek kiezen die de kinderen leuk vinden is van invloed op de tevredenheid.
  - De tevredenheid stijgt als er meer duetten met de leraar worden gespeeld.
-
- Plezier hebben is een absolute voorwaarde voor succes; het ontstane plezier is vaak een optelsom van: studeren en beter worden leuk vinden, de leraar leuk vinden, de uitdaging in de lessen leuk vinden, en de aanmoediging van familie en vrienden leuk vinden. Volgens de onderzoekers is het zonder deze factoren onwaarschijnlijk dat kinderen zullen doorgaan met de lessen.
  - Het is volgens de onderzoekers mogelijk dat de plezierige gevoelens bij het leren bespelen van een instrument in de kindertijd, het plezier en succes in leren op andere gebieden gunstig kunnen beïnvloeden.

De twee celloleerlingen (13 en 14 jaar) die ik deze lijst heb laten invullen, waarden ook het plezier en het goede resultaat het hoogst. Ook worden goede aspecten van de leraar door hen zeer gewaardeerd (leuk persoon, talent).

Een compliment van vrienden wordt ook gewaardeerd.

Tot slot nog iets wat zeer laag gewaardeerd werd: aspecten die met de ouders te maken hadden (vraag 7 en vraag 32).

Dit laatste is een verschil met het Amerikaanse onderzoek. Dat kan twee oorzaken hebben:

- het Amerikaanse onderzoek ging over kinderen tot 11 jaar, die hechten nog veel waarde aan de mening van de ouders.
- In de VS is er over het algemeen meer een cultuur van respect voor, en aanmoediging door ouders, dan hier.

2. Het onderzoek.

2.1 Onderzoeksopzet.

- Er zijn door mij drie vragenlijsten opgesteld.
  1. Een vragenlijst voor jongeren tussen 11 en 14 jaar, die les hadden op een instrument, maar er mee gestopt zijn
  2. Een vragenlijst voor jongeren tussen 11 en 15 jaar, die les hebben op een instrument.

Tevens is onder deze laatste groep door enkelen de vragenlijst uit het Amerikaanse onderzoek ingevuld.
  3. Een vragenlijst voor docenten instrumentale lessen

- Er zijn interviews gehouden en observaties gedaan.
  1. Een interview met Joost Overmars, docent muziek aan het Cals College
  2. Een lesobservatie en interview met Rata Kloppenburg, cellodocente.
  3. Een gesprek met Floor Wittink, saxofoniste en saxofoondocente, die een boek over instrumentale lessen aan het schrijven is.

- Er is geluisterd naar afleveringen van een radioprogramma, waarin docenten en hun getalenteerde puberleerling geïnterviewd worden.

- Er is tevens collegiale informatie opgedaan door met veel mensen uit het veld over het onderwerp te spreken zonder formele opzet.

2.2 De vragenlijsten.

2.2.1 Vragenlijsten instrumentalisten en ex-instrumentalisten 11-15 jaar 'Ik heb les op een instrument' en 'Ik heb les gehad op een instrument, maar ik ben gestopt'

- Eerst wordt een aantal algemene vragen gesteld.
- Deel 2 is gericht op de gang van zaken in de les: hoe verliep een les normaal gesproken, werden er moderne middelen ingezet.
- Deel 3 spitst zich toe op het gevoel van competentie.

- Deel 4 op het gevoel van autonomie.
- Deel 5 op het gevoel van verbondenheid.
- Deel 6 : over de school,
en een open vraag: 'ik was doorgestaan met de lessen, als.....'

De vragenlijsten zijn te vinden in bijlage III.

Uitkomsten vragenlijsten 'gestopt' en 'heeft les'

De deelnemers zijn verdeeld over verschillende docenten en zitten op verschillende scholen.

gestopt (10 deelnemers): 5 jongens, 5 meisjes.

4 gitaar, 1 piano, 2 drums, 1 blokfluit, 2 viool

heeft les (12 deelnemers): 3 jongens, 9 meisjes.

2 gitaar, 3 piano, 3 dwarsfluit, 2 viool, 1 cello, 1 hobo

Omdat het kleine groepen betreft, kunnen we slechts spreken van mogelijke trends. Het zijn geen wetenschappelijk geldende gegevens, maar de resultaten kunnen wel een indicatie geven in een bepaalde richting.

Gekleurde markering geeft de grootte van de afwijking tussen de twee groepen aan:

verschil 20-30%

verschil 30-40%

zeer opvallend verschil >40%

	gestopt	heeft les
wou zelf op les	80%	100%
koos zelf instrument	100%	100%
kende iem. in omgeving die instr. speelt	50%	70%
ouders vinden belangrijk	50%	90%
studeren nam af	80%	15%
muzieksmaak veranderde	30%	20%
les zelf leukste	50%	15%
thuis oefenen leukste	10%	25%
samen muziek maken leukste	40%	60%
soms voorspeelavond in wedstrijdvorm	30%	0%
voorspeelavond in bijzondere vorm(show/performance)	20%	10%
op school leuke uitvoeringen	30%	75%
improvisatie in les	10%	25%

samenwerken met anderen in de les	50%	50%
iets leren via computerspelletje	10%	0%
gebruik youtube	30%	10%
audiobestand per mail	20%	25%
wel eens blij/trots over eigen spel	100%	85%
vergelijkt zich met anderen	60%	30%
wordt door leraar vergeleken met anderen	20%	5%
opdracht ligt binnen mogelijkheden	60%	75%
vindt instrument moeilijk	70%	30%
hoeveelheid huiswerk is te veel	30%	10%
docent kent mogelijkheden leerling	80%	100%
opdrachten zijn duidelijk	80%	100%
ouders zeggen dat beter kan stoppen met les	20%	5%
twijfelt over doorgaan	n.v.t.	25%
leraar kent muziekvoorkeur leerling	20%	75%
speelt thuis ook andere muziek dan voor les moet	30%	40%
heeft invloed op wat gespeeld wordt in les	60%	85%
leraar wil dat leerling invloed heeft	70%	75%
praat met leraar over lessen(evaluatie)	40%	45%
speelt samen in groep	60%	60%
socialmedia(b.v. facebookpagina) van leerlingengroep	0%	40%
kan eigen mening/ervaring kwijt	90%	100%
leraar heeft belangstelling persoonlijke verhalen	70%	100%
leraar houdt zich aan afspraken	80%	100%
kan vertrouwelijke dingen zeggen	100%	90%
leraar roddelt over andere leerlingen	20%	10%
leraar weleens chagrijnig	30%	10%
leraar vertelt over zichzelf	70%	90%
op school is veel te doen met instrument	30%	70%

- uitspraken betreffende de band met de leraar.

	gestopt	heeft les
ik mag mijn leraar graag	40%	70%
ik kan leraar altijd bellen/mailen met vraag	40%	50%
ik kan lachen met leraar	30%	60%
ik ben beetje bang/zenuw-achtig voor leraar	20%	0%
ik vertrouw leraar volkomen	30%	60%
ik kijk tegen leraar op	10%	25%
leraar is bijzonder persoon	30%	30%
leraar begrijpt mij heel goed	20%	60%
ik durf verdriet te uiten	10%	30%
leraar is alleen maar iemand die weet hoe instrument gespeeld moet worden	10%	10%

leraar is geen aardig persoon	10%	0%
-------------------------------	-----	----

- reactie leraar als les niet goed gaat.

	gestopt	heeft les
wil samen met mij uitvinden hoe het beter kan	30%	65%
vraagt of er iets is waar hij bij kan helpen	30%	50%
teleurgesteld om te weinig studie	10%	0%
is geïnteresseerd in oorzaak	40%	10%
geeft gevoel dat ik niet mijn best doe	20%	0%
zegt waarom ik het niet goed deed	30%	40%
laat mij uitvinden waarom ik het niet goed deed	20%	25%
laat me het rustig opnieuw doen	20%	10%
moppert/houdt preek	10%	10%
geeft gevoel dat ik er niks van kan	10%	0%
geeft gevoel dat hij bijna niet tevreden is te krijgen	10%	10%
geeft gevoel dat ik niet geschikt ben	10%	10%

- reactie leraar als leerling iets goed speelt.

	gestopt	heeft les
geeft compliment maar zegt er niet veel over	40%	30%
hij is blij, net als ik	10%	50%
vertelt precies wat goed ging	20%	30%

- uitspraken over oefenen.

	gestopt	heeft les
oefen weinig want geen zin	30%	10%
moet oefenen anders leraar boos	10%	0%
moet oefenen om niet te falen	10%	20%
wil wel oefenen maar geen tijd	30%	30%
oefen omdat ik het leuk vind om beter te worden	30%	70%
moet oefenen van ouders	30%	20%

- genoemde redenen om te stoppen
  - te weinig geld
  - te weinig oefenen/ik moet te veel oefenen
  - te weinig tijd
  - weinig motivatie
  - leraar was te streng
  - vond liedjes saai
  - vond het te moeilijk
- enkele opmerkingen over wat de gestopten het leukst vonden aan de les, en waarom:
  - thuis oefenen, omdat ik daar vrij was in wat ik mocht spelen
  - de les zelf, omdat je daar leerde
  - de les zelf, omdat het gezellig was
  - samen muziek maken, omdat je dan zag waarvoor je oefende, en het was gezellig en klonk mooi.
    - opmerkingen van gestopten over de vraag: zou je willen dat er op school meer te doen was met je instrument? 'ja, bijvoorbeeld:
      - een schoolorkest op de basisschool
      - muzieklessen!
      - meer drumstel
    - antwoorden op de vraag aan gestopten: 'ik denk dat ik dóór was gegaan met de lessen, als:
      - de leraar aardiger was en ik leukere opdrachten kreeg
      - er meer tempo in voortgang was geweest
      - ik meer tijd had
      - ik meer had geoefend
    - opmerkingen van degenen die doorgaan met les, over wat ze het leukst vinden aan de les:
      - de les zelf, omdat ik het leuk vind nieuwe dingen te leren en met mijn

- docent samen te spelen
  - samen muziek maken, omdat je dan goed van elkaar leert
  - samen muziek maken, omdat ik dat leuk vind
  - thuis oefenen, vanwege 'je eigen sfeer'
  - thuis oefenen, omdat je dan ook zelf iets kan verzinnen
- antwoorden op de vraag:
  - wat maakt de lessen bij jouw leraar/lerares voor jou leuk?
  - ook elektrische muziek maken
  - hij doet vaak leuke en leerzame oefeningetjes
  - soms een gezellig gesprek en ze kan goed gitaar spelen
  - hij is aardig
  - ik vind muziek spelen gewoon leuk

De uitkomst samengevat.

Uit de vragenlijsten voor leerlingen, die ik opgesteld heb, komen als meest invloedrijke factoren naar voren:

- leerlingen, bij wie er op school leuke muziekkuitvoeringen zijn, haken minder af.
- leerlingen, bij wie er op school veel te doen is met het instrument, haken minder af.
- leerlingen, die het instrument niet zo moeilijk vinden, haken minder af.
- leerlingen, bij wie de leraar de muziekvoorkeur van de leerling kent, haken minder af.
- leerlingen, die op een social media groep (bijvoorbeeld facebook) zijn verbonden met andere spelers, haken minder af.

De volgende factoren zijn ook tamelijk invloedrijk:

- leerlingen, die zichzelf niet of weinig vergelijken met anderen, haken minder af.
- leerlingen van wie de ouders het belangrijk vinden dat ze een instrument leren bespelen, haken minder af.
- leerlingen die aan het les hebben de les zélf het leukste vinden, haken minder af.
- leerlingen, bij wie de leraar belangstelling heeft voor persoonlijke verhalen, haken minder af.

Uit een aantal vragen betreffende de band met de leraar, komt naar voren, dat:

- leerlingen die hun leraar graag mogen,
- leerlingen die kunnen lachen met hun leraar,
- leerlingen die hun leraar volkomen vertrouwen,
- en leerlingen die goed begrepen worden door hun leraar minder afhaken.

Vragen over de reactie van de leraar op slecht spel, brengen het volgende naar voren:

- leerlingen, van wie de leraar samen met hen wil uitvinden hoe het beter kan, haken opvallend minder af.

Vragen over de reactie op goed spel geeft deze uitkomst:

- leerlingen van wie de leraar, net als de leerling, echt blij is als het goed gaat, haken minder af.

2.2.2 vragenlijst voor docenten instrumentale lessen

Een vragenlijst is voorgelegd aan docenten instrumentale lessen. In bijlage IV is deze te zien.

Zeven deelnemers hebben de lijst ingevuld.

Instrumenten:

1 cello, 1 saxofoon, 1 klarinet, 1 gitaar, 1 dwarsfluit, 2 viool.

Van deze docenten is gemiddeld 65% van de leerlingen die vóór of op het 12e jaar zijn begonnen, op les gebleven.

Bij één docente, die al jaren veel leerlingen heeft(50!), is 100% dóórgegaan in de puberjaren.

Het instrument was klarinet. Ik heb gekeken of haar antwoorden anders dan gemiddeld waren. Hier kon ik niet veel verschil ontdekken. Het enige was, dat daar waar ongeveer de helft 'meestal' en de andere helft 'altijd' antwoordde, zij altijd bij de groep 'altijd' zat. Kennelijk zet zij een echt duidelijke lijn uit, waar ze weinig twijfels over heeft.

Er volgt nu een opsomming van antwoorden op de open vragen.

‘Wat waren de meest opgegeven redenen om er mee te stoppen?’

- overgang middelbare school
- niet meer leuk
- geen tijd meer om te oefenen > meest genoemde reden.

‘Zijn er volgens jou nog factoren die wel meespelen, maar niet genoemd worden?’

- geen adequate muziekkous mogelijk
- geen zin om te oefenen
- liever ander instrument
- relatie docent-cursist
- relatie docent-ouders
- van de druk tot oefenen af willen
- interesse in andere dingen > meest genoemd

Opgemerkt werd door een dwarsfluitdocente, dat het bij afhakers vaak ‘zwakke leerlingen’ betreft.

De vragen in de lijst houden verband met de psychologische basisbehoeften gevoel van competentie(vraag 1 t/m 10), verbondenheid(11 t/m 19), en autonomie(20 t/m 24).

Ik heb drie mogelijke verklaringen voor het feit dat deze docenten gemiddeld hoog scoren bij het voeden van deze behoeften, ondanks het feit dat de uitval onder 12-jarigen toch vrij groot is(35%).

- ze antwoorden net iets mooier dan het in werkelijkheid is.
- ook kan het kleine aantal deelnemers een vertekend beeld geven.
- of: misschien zijn de psychologische basisbehoeften niet de sterkste factor?

De klarinetdocente die zelden afhakende pubers heeft, zegt stellig te weten dat als ze stoppen, bijna altijd ‘te weinig tijd’ de reden is.

2.3 Interviews en observaties

Om een juist en volledig beeld te krijgen van de te onderzoeken problematiek heb ik gesproken met mensen uit het werkveld.

2.3.1 Een interview met Joost Overmars, docent muziek

Ik doe verslag van een interview met Joost Overmars, muziekdocent aan het Cals College in Nieuwegein, een CultuurProfielschool.

- Wat doe je voor leerlingen die al een instrument bespelen?

‘Ik bied ze iets extra’s. Dat kan zijn op hun eigen instrument: extra speelpartijen bijvoorbeeld, die uitdaging bieden. Ook kan dat extra’s zitten in het laten bespelen van een ander instrument dan wat ze normaal doen.’

- Vertel eens iets over wat de school voor mogelijkheden biedt om het musiceren te bevorderen.

‘Het Cals College is cultuurprofielschool. Dat betekent dat alle Cals leerlingen in de onderbouw extra lessen krijgen in kunst en cultuur: Culturele en Kunstzinnige Vorming, oftewel CKV onderbouw. In de tweede helft van het schooljaar krijgen alle brugklassers naar keuze muziekklas, toneelklas of atelierklas.

Dit is éxtra, naast de muziek-en andere kunstlessen die iederéén krijgt. In de muziekklassen doen we echt andere dingen dan wat kinderen op de muziekschool gewend zijn. Er wordt veel samengespeeld en er wordt dan vooral gezocht naar liedjes die aanspreken. Bijvoorbeeld liedjes die op dat moment ‘in’ zijn. We proberen het voor iedereen uitdagend maar ook haalbaar te maken. Hiertoe maken we arrangementen met gedetacheerde partijen. Ook in de gewone muzieklessen worden speelstukken aangeboden, die voor elk niveau een haalbare en/of uitdagende partij bevatten.

Er zijn muziekavonden waar goede klassieke instrumentalisten zich kunnen presenteren. En dan zijn er de jaarlijkse musicals: een brugklasmusical, en een musical voor de klassen 2 en hoger. Daar wordt een groot deel van het jaar hard aan gewerkt. Dit is zéér inspirerend voor veel leerlingen.

Er zijn wel eens leerlingen, die gestopt waren met hun lessen, maar vanwege het musicalorkest toch weer af en toe les gaan nemen.

Ik ken ook gevallen van leerlingen die nooit een instrument hadden leren spelen, maar er mee begonnen zijn doordat ze getriggerd werden door de musicals en de muzieklessen op school.

Het feit dat leerlingen zich kunnen presenteren is erg motiverend voor iedereen die er aan meedoet, maar ook inspirerend voor degenen die komen luisteren.

Het geeft ook een algemeen gevoel van 'cool'heid om aan zo iets mee te kunnen doen. Niemand hoeft dus bang te zijn er niet bij te horen als hij aan muziek doet, integendeel, het is een manier bij uitstek om verbonden te zijn met anderen.

De succesvolle voorstellingen zijn ook om een andere reden erg waardevol: ouders weten dit vaak erg te waarderen. Daardoor heeft de school een goed draagvlak om tijd en geld te steken in dit soort projecten.

Het is dan ook een aanrader, voor docenten die op scholen draagvlak zoeken bij de schoolleiding voor hun vaak grote wensen: begin met presentaties. Steek er zelf veel energie en (aanvankelijk onbetaalde) tijd in om aantrekkelijke muziekavonden, klein of groot, te organiseren. Ouders zullen het waarderen, en dat is belangrijk voor de school. ‘

- Heb jij veel dingen zelf van de grond gekregen hier op school?

‘Met de andere kunstvakken zijn wij gaan werken aan de normen voor het predikaat Cultuurprofiel school. Die zijn best pittig.

Ik ben inderdaad begonnen met herhaaldelijk laten zien waar ik mee bezig was door de leerlingen te laten presenteren.

Ook heb ik altijd aan de muzikale kwaliteit gewerkt, en leerlingen van elk niveau steeds uitgedaagd een stapje verder te gaan.

Ik heb er altijd tijd en energie in gestoken, en een duidelijke visie uitgedragen. Het is een stukje geven en een stukje nemen.

Je gaat resultaat zien en de waarde van de vakken wordt meer en meer gezien.

Of je nou werkt met gevorderde spelers of leerlingen met weinig muzikale achtergrond, waar je aan werkt is altijd binnenmuzikaal. Het gaat om het muzikale materiaal, de muzikale gebeurtenissen en vormen. Er wordt altijd kwaliteit geëist binnen de haalbare kaders.’

➤ Wat zijn jouw aanbevelingen aan muziekdocenten:

-‘Heb een lange adem, als het om vernieuwingen gaat.’

-‘Ga musicals uitvoeren. Maak goede, geschikte arrangementen. Verdiep je in de instrumenten die meespelen!’

-‘Zorg voor een goed en nauw contact met het kunstencentrum/de muziekschool in de buurt. Samenwerking kan vaak goed uitpakken voor beide partijen.

Dit kan ook zeker bevorderend zijn voor het dóórgaan met de lessen.

Leerlingen nemen bijvoorbeeld hun partijen van school mee naar hun leraar van de muziekschool. Of je nodigt docenten van de muziekschool uit om een workshop te geven op school. Dit kan de muziekschool soms ook weer nieuwe leerlingen opleveren. Het mes snijdt dus aan twee kanten.’

-‘Ook kun je andere professionele musici op school uitnodigen voor een inspirerend project. Wij hebben zo’n project bijvoorbeeld met het Matangi strijkkwartet. En met de jazzformatie Tetzepi.’

-‘Het is misschien goed om de doelstellingen van muziekscholen en die van scholen(betreffende muziek) eens naast elkaar te leggen. Waar lopen ze uiteen, waar komen ze overeen. Op welke punten zou meer samenwerking zinvol en mogelijk zijn.’

-‘Voor het primair onderwijs zou ik het volgende willen zeggen: focus in het begin nog niet te veel op instrumenten.

Muzikale vorming is het belangrijkste, en je hoeft niet éérs een instrument te bespelen voor je muziek kan maken.’

2.3.2 Een lesobservatie en interview met Rata Kloppenburg, cellodocente.

Een bezoek aan Rata Kloppenburg, cellodocente bij kunstencentrum Koorenhuis in Den Haag.

Ik mocht de duoles bijwonen van Elise en Nina, 13 en 14 jaar.

De meiden waren kwamen vrolijk en gemotiveerd over.

Rata liet ze vaak kiezen wat ze wilden spelen.

Technische aanwijzingen werden op een speelse manier gebracht.

Het voordeel van een duoles werd hier meteen zichtbaar: de één vertelde aan de ander dat het echt veel lekkerder speelde met een gebogen duim. Op een totaal open en niet kritische manier. Maar gewoon overtuigd.

Er werd veel samengespeeld. Soms beide dezelfde partij, met CD-begeleiding of met Rata, en soms een duet. Bij het duet viel op, dat, hoe fout het ritmisch ook was soms, de twee toch heel goed naar elkaar luisterden en dus samen bleven spelen. Rata gaf ze daar een compliment voor.

Er was ook een schriftelijk opdrachtje ten behoeve van het 'mollendiploma', iets dat Rata zelf in het leven heeft geroepen.

Ze hadden pas geleden een superleuke uitvoering gehad, een 'filmfestival' waarbij echte filmfragmenten gedraaid werden, en de leerlingen begeleid werden door een orkestband. Daar was hard voor gewerkt en nu was er een sfeer van ontspanning.

Na de les heb ik de meisjes wat vragen gesteld.

Wat vinden jullie het leukste aan Rata?

'Dat ze zo enthousiast is'.

En wat is het leukste aan de les?

'Dat het spelen leuk is en de gezelligheid'.

'Vroeger hadden we wel alleen les maar duolessen zijn veel leuker:

Het is gezelliger, je kan elkaar helpen en je kan samenspelen.'

'Rata is niet boos als je niet studeert, ze zegt wel dat het nodig is maar je moet het zelf weten'. De ander vult aan: 'Maar als je het leuk vindt dan doe je het gewoon'.

Nina en Elise hebben ook een vragenlijst voor me ingevuld. Ze gaven hun les het rapportcijfer 9.

Later had ik een gesprek met Rata.

'Vanaf ongeveer 12 jaar zorg ik dat de ouders zich niet meer met de cellolessen bemoeien. Hen wordt verzocht ook thuis niet over het weinige studeren te praten. Het moet helemaal 'het ding' van de leerling zelf zijn.'

Uiteindelijk resulteert dat niet in allemaal pubers die thuis geen noot studeren:

‘nu het hun eigen *deal* is, studeren ze wel. Niet ál te gek veel hoor, maar ze hebben toch altijd wel iets dat ze in de les kunnen spelen.’ Rata bespreekt ook met ze, hoe ze hun eigen studeertijd kunnen overzien en inplannen. Wat is voor mij haalbaar binnen een week?

Rata: ‘Het is belangrijk om heel veel suggesties te kunnen doen voor leuk speelrepertoire. Er is altijd wel iets dat ze aanspreekt. Laat de leerlingen ook zelf zoeken(o.a. op internet). ‘

‘Ik zoek altijd naar succesmomenten. Regelmatig worden deze momenten ‘gevierd’ met het eten van koekjes. Gezellig en ontspannend. En soms als prikkel, uitdaging: zou er een koekjesmoment in zitten? Dan doen ze even extra hun best.’

De uitvoeringen zijn altijd iets bijzonders bij Rata. Zij heeft behalve de cellostudie ook een theateropleiding gedaan. Zij coacht beroepsmatig musici in podiumpresentatie. Door haar theaterachtergrond heeft ze de vaardigheden om van de uitvoeringen echte performances te maken, met een belangrijk visueel element. Ze geeft de leerlingen een groot aandeel in het proces.

Ze heeft ook creatieve ideeën om podiumervaring op te doen: onlangs waren ze een try out gaan geven in een tehuis voor demente bejaarden. De leerlingen en de ouderen maakten na afloop een praatje met elkaar.

Voor jongeren heeft zij aparte cursussen: zo is er het cello showorkest: in een groep bedenk je een performance, de hele act wordt door de jongeren zelf in elkaar gedraaid.

Er zijn ook de jongerenensembles, die allerlei soorten muziek spelen: pop, tango, en noem maar op.

cello showorkest

Volgens Rata is het sociale, de verbondenheid, een belangrijke factor bij haar in de les. Ook de autonomie is zéér belangrijk voor pubers, vindt ze.

Rata heeft recht van spreken, want bij haar gaan de meeste pubers gewoon lekker door met de cellolessen.

Hoe zit het met de competentie? 'Het gaat erom dat de leerling ziet wat er binnen zijn mogelijkheden ligt. Het is niet zo dat ik hier een kweekvijver van hooggeschoolde talenten heb. Daar ben ik ook niet speciaal op uit. Ik vind het fijn als leerlingen aan hun muzikale jeugd goede herinneringen overhouden. Hopelijk blijven ze van muziek houden en het mooiste zou natuurlijk zijn als ze ook altijd blijven spelen.'

Mijn conclusie.

Rata werkt met een fijne, gezellige sfeer en zorgt dat de cellolessen, met de uitvoeringen erbij, een sociaal gebeuren zijn. (verbondenheid!)

Rata zorgt dat de leerling zelf repertoire kan kiezen, en thuis zijn eigen studie kan reguleren. (autonomie!) Rata zorgt dat leerlingen succes behalen in de les, waardoor ze een gevoel van competentie(!) krijgen.

koekjesmoment

2.3.3. Een gesprek met Floor Wittink, saxofoniste en saxofoondocente.

Floor Wittink is evenals ik bezig met onderzoek naar instrumentaal onderwijs. De doelgroep is docenten en ze houdt zich voornamelijk bezig met een optimale aansluiting bij de leerlingen.

Haar eigen idee is, dat hetgeen waarmee je bezig bent als leerling, en de manier waarop, altijd betekenisvol moet zijn.

Ze constateert, dat vaak de verschillende muzikale en technische elementen uit hun context worden gehaald. Ook bij de toetsing gebeurt dat.

Het doel: 'je bent dán op dát niveau', wordt bereikt door lineair door een reeks van elementen te gaan. De som van die elementen is dan het bereikte niveau.

Floor is op zoek naar een meer holistisch perspectief. Uitgangspunt is dan, dat er altijd een geheel is, waarvan alle elementen onlosmakelijk met elkaar verbonden zijn. Binnen dat geheel kan een leerling, op een creatieve manier en binnen de persoonlijke mogelijkheden, uitgedaagd worden zijn spel op verschillende manieren toe te passen. De groei vindt plaats binnen de betekenisvolle context van de muziek.

'Met één toon kun je al muziek maken'.

Floor is aan het inventariseren hoe andere docenten dit toepassen, en hoe je deze visie kunt uitdragen en omzetten in concretere richtlijnen.

Er zijn ideeën om in samenwerking iets van een platform op te zetten waar kennis voor en door docenten op een meer structurele manier kan worden uitgewisseld.

In ons gesprek heb ik Floor verteld over mijn ervaringen met de manier van werken bij wereldmuziek. Ik heb dit jaar enkele lessen en workshops gevolgd bij o.a. Jos Koning en Anneke Frankenberg (violisten diverse volks/wereldmuziek). Er wordt met voor-en naspelen gewerkt en met ritmisch begeleiden op het eigen instrument. Ook het volgen van akkoordschema's (al of niet genoteerd) wordt vanaf het begin aangeleerd.

Het is een auditieve, en inderdaad holistische benadering. De gehele muziek wordt altijd gevoeld.

Gediplomeerde orkestmusici kunnen soms hun noten perfect spelen en de timing van de dirigent aflezen, zonder een idee te hebben van het grote geheel. Wat telt voor de gemiddelde leerling, is dat wat hij doet betekenisvol is.

Bij pubers is dat in nog sterkere mate het geval.

Op mijn vraag waarom pubers (soms) stoppen met de lessen, brengt Floor de volgende mogelijke oorzaken naar voren.

Mogelijk waren er al langere tijd, soms al vanaf het begin, zaken niet optimaal in de lessituatie. Waar die zaken door kinderen nog geaccepteerd worden, gaan jongeren zich ervan losmaken.

Dit kunnen zaken zijn als: gevoel het niet goed te kunnen, weinig eigen inbreng hebben, weinig aansluiting bij leefwereld, geen persoonlijke klik.

Over de oorzaken voor gebrek aan motivatie heeft ze nog meer te zeggen:

‘Veel leerlingen hebben weinig vertrouwen in de eigen muzikaliteit. Het beeld van wat muzikaliteit is, kan vertekend zijn.

Een docent kan vertellen dat iedere muzikant die echt goed is, altijd heel hard heeft geoefend. Je kunt het niet in één keer.

Het kan ook helpen om een opdracht te geven waarbij de leerling zijn eigen muzikaliteit zal ontdekken. Dit kan bijvoorbeeld door een bekend liedje zelf uit het hoofd te laten uitzoeken. Eerst denkt de leerling zoiets niet te kunnen, maar met wat tips komt hij er toch uit. De leerling ontdekt dan, dat er een bron is om uit te putten.’

Andere oorzaken die ze noemt:

- niet weten hoe thuis te studeren
- geen aansluiting bij het repertoire van de leefwereld
- het wezenlijke van muziek gaat verloren met de focus op noten en grepen.
- de docent speelt misschien te weinig mee
- te weinig samenspelmogelijkheden

Enkele quotes van leerlingen(11-12 jaar) op haar webpagina: ervaringen muziekles kinderen <http://floorwittink.nl/wat-vind-jij-leuk-aan-muziekles-voor-kinderen/> :

‘Ik vind het fijn hoe ze les geeft bv. met YouTube mee spelen en improviseren op liedjes.’

‘Je mag zelf nieuwe en moderne nummers uitzoeken met Youtube, zoals Roar van Katy Perry.

‘Ik speel samen met Geert in de les en dat is wel gezellig. Daar leer je ook van zoals improviseren.’

‘Ik zit bij floor op les omdat de lessen heel leerzaam zijn en dat we altijd de saxofoon stemmen. Daardoor leer ik mijn saxofoon beter te bespelen. En als ik een liedje niet snap nemen we het uitgebreid door. Daardoor snap ik het veel beter. Ook heb ik een lied waarbij je de noten moet ontcijferen. En met die lessen leer ik hoe ik dat moet doen. En ik hoop dat ik die lessen nog lang kan volgen’

2.4 Verslag van een aflevering van het radioprogramma 'De puber en de professional'

Radio-uitzending 'De puber en de professional' op Amsterdam FM (presentatie Mathilde Santingh).

1^e uitzending: 29juni 2013 met pianopedagoge Marjes Benoist en leerling Aidan Mikdad(11 jaar).

Aidan is leerling op de Sweelinck Academie, een jong-talent opleiding binnen het conservatorium van Amsterdam.

Hij vertelt: 'de eerste paar jaar dat ik les had, vanaf mijn 6e, studeerde ik nauwelijks. Ik vond studeren gewoon niet leuk.

Op een gegeven moment hoorde ik een stuk dat ik zó leuk vond, dat ik het persé wou leren spelen. Ik ging net zo lang oefenen tot ik het kon.'

Sinds twee jaar is Aidan bij Marjes op les.

Marjes vertelt: 'ik zag er eerst weinig heil in. Hij deed niks, dus was er ook weinig te doen in de les. Maar ik heb geen geëikte manier van lesgeven. Ik blijf samen met mijn leerlingen zoeken naar iets waar ze door geboeid zijn.

Zo heb ik voor iedere leerling een geheel verschillend lesprogramma.'

Aidan beaamt dat hij veel eigen inbreng heeft, 'we zijn goed afgestemd'.

Wat vindt hij nu van studeren? 'Ik vind het echt heel leuk om te studeren. Ik speel een stuk eerst van blad. Dan ga ik de moeilijkste stukjes apart studeren tot ik ze kan. Daarna leer ik het hele stuk uit het hoofd, wat me meestal geen moeite kost.'

Marjes heeft veel voor haar leerling(en) over, ze ziet dat niet als een offer. Zo geeft ze bijvoorbeeld vaak onbetaald extra lessen.

De leerling en de docente klinken open naar elkaar, er is geen afstandelijkheid hoorbaar in hun bewoordingen of toon van spreken.

'We hebben wel eens ergens heisa over'.

Mijn indruk is dat autonomie(eigen inbreng), competentie(het vertrouwen een stuk onder de knie te kunnen krijgen) en verbondenheid(een goede, op gelijkwaardigheid gebaseerde relatie) in grote mate vervuld worden bij deze enthousiaste (en aan de gehoorde uitvoeringen te horen zeer succesvolle) pianoleerling van 11 jaar.

2.5 Losse informele informatie.

Interessante informatie en opmerkingen die je weer even verder laten denken, doe je in zo'n onderzoeksjaar regelmatig op door gewoon over je onderwerp te praten.

- Famke Sinninghe Damsté, docent muziek aan het Baarnsch Lyceum:

'Ik haal muzikale professionals de klas in, om de leerlingen te inspireren voor het spelen van muziek. Zo hebben we projecten gehad waarbij de leerlingen facultatief een aantal lessen konden krijgen op een instrument.

Een groot succes, je zag grote jongens de eerste bluesbeginselen spelen op een viool, en zonder uitzondering vonden ze het geweldig!'

- Esther de Lang, docent muziek aan de Amersfoortse Berg:

'Bij ons liggen veel verschillende instrumenten in de kast. Ik heb ze in de loop der jaren bij elkaar verzameld. Ik vraag aan de nieuwe klas wie welk instrument bespeelt. Zit er een instrument bij dat we nog niet hebben, dan probeer ik zo'n instrument voor een vriendelijk prijsje tweedehands aan te schaffen. Als het instrument in het muzieklokaal aanwezig is, is het leuk voor de instrumentalisten om er op te spelen bij speelopdrachten. Anderen maken er op die manier ook kennis mee.'

'Het schoolorkest is ook een grote stimulans. De uitvoeringen geven een enorme verbondenheid. Als dirigent werk ik altijd naar kwaliteit toe.

Degenen die nog geen instrument bespelen, raken regelmatig geïnspireerd door opdrachten met de popinstrumenten.

Basgitaar bijvoorbeeld is een laagdrempelig instrument, je kunt er al gauw wat op doen. We doen hier ook projecten met het bouwen van je eigen basgitaar. Dat wordt over het algemeen erg leuk gevonden.'

Esther: 'Ik heb de indruk dat de leerlingen uit het VMBO eerder afhaken met instrumentale lessen. Er zijn er daar sowieso al minder die les hebben. Maar ze haken ook sneller af.'

- Een bevriend drummer en drumdocent: 'Waarom is het erg dat ze er mee stoppen? Ik vind dat ze het alleen moeten doen als ze het echt heel leuk vinden.'
- Iemand van de leerorkesten in Amsterdam:
'Ik denk dat het belangrijk is dat leerlingen vóór hun 12^e al op een behoorlijk niveau zitten. Dan kunnen ze in de puberjaren lekker spelen op hun instrument zonder dat er nog vele hobbels genomen moeten worden om het leuk te laten klinken'.

3. Conclusies, aanbevelingen, discussie.

De vraag waar deze scriptie om draaide was:

Op welke manier kan instrumentaal muziekonderwijs het beste gestimuleerd worden onder jongeren?

Ik ga nu kijken of ik, via antwoorden op de deelvragen, deze vraag kan beantwoorden.

1. Welke factoren spelen de grootste rol bij het al of niet voortzetten van instrumentale lessen rond de leeftijd van 12 jaar?

Uit de vragenlijsten voor leerlingen, die ik opgesteld heb, komen als meest invloedrijke factoren naar voren:

1. invloed lessituatie

leerlingen, die:

- het instrument niet zo moeilijk vinden,
- bij wie de leraar de muziekvoorkeur van de leerling kent,
- op een socialmedia(bijvoorbeeld facebook)groep zijn verbonden met andere spelers,
- de les zélf het leukste vinden
- en bij wie de leraar belangstelling heeft voor persoonlijke verhalen haken minder af.

leerlingen die:

- hun leraar graag mogen,
- kunnen lachen met hun leraar,
- hun leraar volkomen vertrouwen,
- goed begrepen worden door hun leraar,
- en leerlingen van wie de leraar, net als de leerling, echt blij is als het goed gaat, haken minder af.

En leerlingen, van wie de leraar samen met hen wil uitvinden hoe het beter kan, haken opvallend minder af.

2. invloed schoolomgeving

- leerlingen, bij wie er op school leuke muziekuitvoeringen zijn, haken minder af.
- leerlingen, bij wie er op school veel te doen is met het instrument, haken minder af.

De volgende factoren zijn ook tamelijk invloedrijk:

3. invloed persoonlijkheid

- leerlingen, die zich niet of weinig vergelijken met anderen, haken minder af.

4. invloed thuissituatie

- leerlingen van wie de ouders het belangrijk vinden dat ze een instrument leren bespelen, haken minder af.

Als laatste punt wil ik nog aankaarten, dat er zowel bij de afhakers als bij degenen die doorgaan, in de lessen en bij het studeren nauwelijks gebruik gemaakt werd van moderne middelen, zoals audio, of youtube.

Hoewel dit geen bewezen invloed heeft op de continuering, denk ik zelf dat er ongekende mogelijkheden blijven liggen door deze middelen niet in te zetten. Het is de leefwereld van de jongeren.

In de vragenlijst voor docenten instrumentale lessen, kwam 'interesse in andere dingen' als belangrijkste factor naar voren. Dit kunnen we beschouwen als een invloedsfactor gerelateerd aan de veranderingen in de puberteit. We moeten echter niet vergeten dat de veranderingen een vaststaand feit zijn, maar de manier van omgaan met deze veranderingen de doorslag kan geven.

Uit de docentenvragenlijsten kwam ook naar voren, dat veel leraren al wel redelijk scoren waar het de behoeftenondersteuning betreft, ook waar nog wel afhakers zijn.

Misschien dat net dat tandje meer autonomie geven veel uitmaakt.

In de interviews heb ik wel die indruk gekregen.

Maar ik denk dat juist bij, zoals genoemd door een docent, 'zwakke leerlingen', ook nogal eens iets mis gaat in het gevoel van competentie. Succesmomenten zoeken moet een sport zijn voor een docent aan pubers.

Dat kan verbeterd worden door veel meer op de essentie van de muziek te focussen. Met minimale mogelijkheden('één toon') kun je al muziek maken.

Leerlingen hebben vanaf de brugklas wel ineens veel minder tijd, daar kunnen we niet omheen. Het is een belangrijke factor bij de afhakers.

Als we dit feit simpelweg accepteren hoeft het niet tot afhaken te leiden.

In de literatuurstudie kwam al naar voren dat de psychologische basisbehoeften ten grondslag liggen aan een goede motivatie.

De praktijkonderzoeken samenvattend, kunnen we stellen dat in de lessituatie het gevoel van competentie, autonomie en verbondenheid zeer zeker terugkomen als invloedrijke factoren in de uitkomsten.

Deze elementen zitten verweven in de hele les en zijn daardoor niet gemakkelijk gescheiden te meten.

De meeste vragen hadden wel deze behoeften als uitgangspunt.

Of ouders het belang van de instrumentale lessen onderstrepen, is ook van belang. Ik denk dat het in een muziekondersteunende gezinssituatie normaler en daardoor gemakkelijker is om te studeren. Ook hebben deze kinderen meestal al een hoger startniveau, omdat ze meer met muziek in aanraking zijn geweest.

Opgepast moet wel worden voor te veel invloed van de ouders: bij aanvang van de puberteit moet die invloed tot een minimum beperkt worden. Dat is onder andere gebleken bij vragen aan leerlingen. De ondersteuning zit hem dan meer in het draagvlak dan in daadwerkelijk helpen, sturen, of achter de broek zitten.

Opvallend vind ik dat de invloed van de school zo belangrijk is. Kennelijk kan daar nog wat winst behaald worden! (Zie verder ad 3.)

Als laatste punt wil ik nog aankaarten, dat er zowel bij de afhakers als bij degenen die doorgaan, in de lessen en bij het studeren nauwelijks gebruik gemaakt werd van moderne middelen, zoals audio, of youtube.

Hoewel dit geen bewezen invloed heeft op de continuering, denk ik zelf dat er ongekende mogelijkheden blijven liggen door deze middelen niet in te zetten. Het is de leefwereld van de jongeren.

2. Hoe kunnen de instrumentale lessen beter afgestemd worden op de behoeften van pubers?

Pubers hebben een grote behoefte aan verbondenheid met gelijkgestemden. Het belang hiervan moet niet onderschat worden. Het strekt daarom tot aanbeveling om lesvormen te bedenken waarbij dit gestimuleerd wordt.

Voorbeelden hiervan zijn:

- cursussen waar in groepsverband door de deelnemers zelf naar een performance toe gewerkt wordt
- duolessen
- veel en bijzondere uitvoeringen
- een facebookpagina of een blog op een website, voor en door leerlingen

Pubers willen muziek spelen die ze leuk vinden.

Doe er als docent alles aan om aan deze behoefte te voldoen!

Natuurlijk heb je zelf ook een voorkeur, en waarschijnlijk ook een visie over waarmee ze moeten kennismaken. Het is zaak om hier een weg in te vinden.

Je eigen enthousiasme over bepaalde muziek kan aanstekelijk zijn.

Enthousiasme van de leerling voor iets wat jij helemaal niks vindt, kan een weg vinden door toch open te staan voor de muziek, en er goede muziek van te maken, bijvoorbeeld door een goed arrangement.

Pubers willen niet spelen als het naar niks klinkt. Het is handig als voor het 12e jaar al een zeker niveau bereikt is, zodat ze in ieder geval een beetje zelf liedjes kunnen spelen. Dit is niet altijd zo, en het hoeft ook niet persé. Het gaat meer om het gevoel, het vertrouwen dat ze het zichzelf kunnen leren.

Een leerling kan gestimuleerd worden om zelf uit het hoofd liedjes uit te zoeken. Zo wordt de eigen competentie ontdekt.

Pubers kunnen vaak wat minder goed plannen. 'Tijdgebrek' is dan een vaak opgeworpen excuus om weinig te studeren. Rekening houden met dit gegeven zou de moeite waard zijn. Ten eerste is het goed om hierover iedere les te spreken: wat is haalbaar voor de volgende les? Ten tweede is het denkbaar om (soms tijdelijk) minder studie te verwachten. Wat nogal eens gedaan wordt, is de frequentie van de lessen te verlagen. Maar het kán zijn, dat dan het beroep op de langetermijnplanning juist een probleem wordt.

Pubers willen snel beloond worden. Geef ze daarom waar mogelijk(terechte) complimenten.

Feedback via moderne wegen(mail, skype e.d.) is een extra optie.

Pubers willen nieuwe ervaringen opdoen. Zorg dat ze die mogelijkheid hebben mét hun instrument, door zelf altijd up to date te zijn wat betreft cursussen, evenementen, kampen, uitvoeringen, wedstrijden, castings etcetera.

Dit geldt overigens ook voor muziekdocenten!

3. Hoe kan muziekles in het basis- en voortgezet onderwijs bijdragen aan blijvend enthousiasme voor het bespelen van een instrument?

Een cultuur waarin belang gehecht wordt aan muziek maken, is de beste voorwaarde voor succes.

Er is de laatste jaren veel onderzoek gaande naar het belang hiervan, mede in gang gezet door de vele bezuinigingen van overheidswege.

En het belang is gebleken. Gelukkig wordt dit meer en meer opgepakt.

Onder andere koningin Maxima is een groot behartigster van het belang van muziekeducatie.

Muzieklessen in het basisonderwijs zijn het begin van het proces.

Er bestaan nu leerorkesten, waarbij leerlingen klassikaal onderricht krijgen op een instrument.

Er zijn ook steeds meer scholen die gebruik maken van projectmatige algemene muzieklessen, aangeboden door een freelance vakleerkracht.

Ook vaste vakleerkrachten worden her en der aangetrokken.

Maar het is nog lang niet genoeg, er zijn simpelweg te weinig gelden om dit te realiseren, én: het belang ervan is op vele scholen nog niet doorgedrongen.

In het voortgezet onderwijs wordt muziekles aangeboden. Er zijn wel grote verschillen per school, in de mate waarin dit als een belangrijk vak wordt gezien en als zodanig wordt behandeld.

Hierin ligt een taak voor de muziekdocenten, om schoolleidingen en ouders zo te 'kneden' dat ze er warm voor lopen.

Waar muziek serieus genomen wordt, is het voor leerlingen die een instrument bespelen stimulerend. Aan het eind van de basisschool zullen ze misschien al uitkijken naar wat ze met hun instrument voor leuke dingen kunnen doen op school, na de open dag bezocht of een brochure gelezen te hebben.

Het interview met Joost Overmars en gesprekken met andere muziekdocenten hebben relevante aanbevelingen opgeleverd.

- Geef extra, uitdagend speelmateriaal aan leerlingen die een instrument bespelen
- Laat ze op school eens een ander instrument (leren) bespelen
- Laat leerlingen veel samen spelen in de muzieklessen
- Zoek aansprekend, betekenisvol repertoire
- Maak arrangementen met partijen in verschillende moeilijkheidsgraad en geschikt voor instrumenten die leerlingen bespelen
- Organiseer muziekavonden, presentaties
- Laat leerlingen in een orkest spelen
- Streef naar muzikale kwaliteit

- Onderhoud contact met muziekschool c.q. instrumentale docenten
- Nodig musici in de klas uit
- Leg doelstellingen van muziekscholen en die van scholen(betreffende muziek) naast elkaar en kijk waar samenwerking en/of aanvulling wenselijk is
- Primair onderwijs: begin met zingen, maak drempel voor muziek maken laag
- Organiseer projecten met gastmusici en/of-docenten
- Zorg voor aanwezigheid van veel instrumenten in het leslokaal
- Blijf het belang van het vak muziek onderstrepen bij de schoolleiding, in woord en in daad!

Discussie, Vervolg.

Mijn kwantitatief onderzoek levert geen wetenschappelijk bewezen feiten op, omdat ik daarvoor te weinig respondenten heb gehad voor de vragenlijsten. Ik kan alleen spreken van voorzichtig geconstateerde tendenzen.

Of de invloed van de school in werkelijkheid zo groot is als uit mijn onderzoek naar voren komt kan een punt van discussie of voor nader onderzoek zijn: wellicht kiezen er al meer musicerende kinderen voor een school waar veel gemusiceerd kan worden.

Dit op zijn beurt, kan wel weer als aanwijzing worden gezien voor de aanzuigende werking die een 'muzikale' school heeft. Het zou dus zo kunnen zijn, dat als er steeds meer scholen veel met muziek doen, kinderen op de basisschool gaan denken: 'ik wil een instrument spelen'.

Dit lijkt mij een uitgangspunt voor meer onderzoek.

Er zijn nog onderzoeken gaande over instrumentale lessen, o.a. door Floor Wittink.

Bronnenlijst.

boeken:

1. Eveline Crone: -Het puberende brein
-Het sociale brein van de puber
2. Rita Kohnstam: -Kleine ontwikkelingspsychologie III,
de puberjaren

3. Geert Bors en Luc Stevens: -De gemotiveerde leerling
4. Daniel Levitin: -Ons Muzikale Brein
5. René Kahn- De tien geboden voor het brein
6. Tom de Vree- De didaktiek van de instrumentale en vocale muziekles
7. Frits Evelein: -Coöperatief leren in muziek
8. Henk-Jan Honingh: -Iedereen is muzikaal

publicaties:

1. Edward Deci, Richard Ryan: -
Self-Determination Theory,
an approach to human motivation & personality
<http://www.selfdeterminationtheory.org/>
2. Deci, E. L., & Ryan, R. M. (1985). Intrinsic motivation and self-determination in human behavior.
3. Mark Mieras: Wat muziek doet met kinderhersenen
http://klassiekszangeres.nl/Muziek_en_Dyslexie/Welkom_files/muziek%20en%20kinderhersenen.pdf
4. Maarten Vansteenkiste: Caleidoscoop interview:
-Hoe we kinderen en jongeren
kunnen motiveren. Toepassingen
van de zelfdeterminatietheorie
5. Frits Evelein: -Coöperatief leren in muziek en flow
6. Hans Schuit, Iris de Vrieze, Peter Slegers: -Rapport27, Leerlingen
motiveren: een onderzoek naar de rol van leraar
7. Lucy green : -Informal learning and aural learning in the instrumental
music lesson: a research-and-development pilot project
8. Nora A. Rife, Zachary M. Shnek, Jennifer L. Lauby and Leah Blumberg :

-Children's Satisfaction with Private Music Lessons

9. Jeugdcultuurfonds: Wat muziek doet met kinderhersenen

10. Annemieke Zuurbier:

pamflet Muziekles voor iedereen, vanaf de basisschool

11. Volkskrant 2010

<http://www.volkskrant.nl/vk/nl/3380/muziek/article/detail/1030743/2010/10/07/Erasmusprijs-voor-Venezolaanse-pianist-Abreu.dhtml>

12. Publieksonderzoek Kumulus, Maastricht, augustus 2004

<http://www.onderzoeksbanklimburg.nl/onderzoeksbank/meta/bibliotheek>

Youtube:

11. "Music and its wider relevance." Susan Hallam

https://www.youtube.com/watch?v=88YD_TwOdp8

12. Erik Scherder: lezing invloed muziek maken op het brein 2013

<https://www.youtube.com/watch?v=ENQELTKdyz4>

13. Film:

El Sistema van Paul Szmacy

Bijlagen.

Bijlage I: Beschrijving Kumulus onderzoek Maastricht.

Probleemstelling van het Maastrichtse onderzoek:

Hoe worden verschillende aspecten van het cursusaanbod van de muzikafdeling van Kumulus door de leerlingen gewaardeerd?

- *Hoe tevreden zijn de huidige leerlingen van de muzikafdeling van Kumulus*

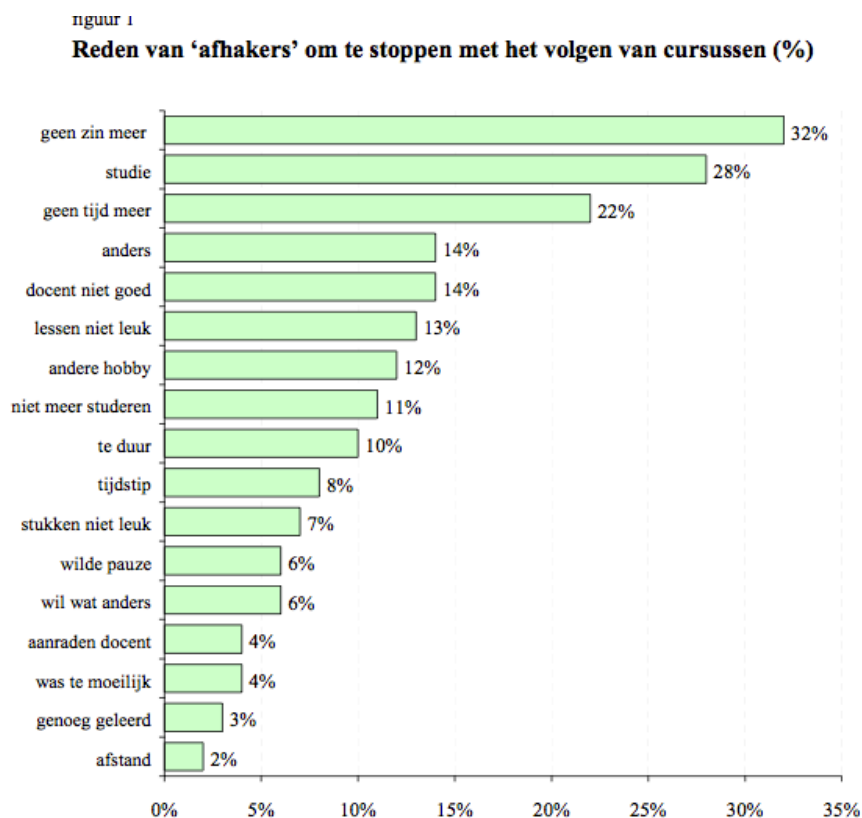
over het activiteiten aanbod, de docenten en de dienstverlening?

- Verschilt het oordeel van afhakers in vergelijking met het oordeel van huidige leerlingen?
- Wat is de motivatie van leerlingen om aan muziekonderwijs deel te nemen?

Er wordt ingegaan op de verschillen tussen cursisten die het afgelopen jaar ingeschreven stonden bij de muziekinstelling, en ex-cursisten ofwel afhakers.

Ik zet enkele bevindingen op een rijtje:

- Elk jaar zijn er gemiddeld 25% van de cursisten die stoppen met de cursus waarvoor ze ingeschreven staan.
- Cursisten in de leeftijd van 15-20 jaar stoppen relatief vaker met de cursus dan cursisten van een andere leeftijd.
- Van de redenen om te stoppen, staat 'geen zin meer hebben in de cursus' bovenaan.
- 'Studie' en 'geen tijd meer hebben' zijn ook belangrijke redenen.
- Voor de 15-20jarigen is 'studie' het meest gebruikte argument.
- **Voor 10-15jarigen zijn 'geen tijd' en 'geen zin meer' de belangrijkste argumenten.**

(Overgenomen uit publicatie Kumulus.)²⁰

²⁰ Publiksonderzoek Kumulus, Maastricht, augustus 2004

- De reden waarom cursisten niet meer aan een nieuwe cursus willen beginnen, werd ook onderzocht: ook hier werd bij 10-15jarigen **voornamelijk ‘geen zin meer hebben’ als argument aangevoerd, evenals: ‘het niet meer willen studeren’.**
- Het aantal cursisten en afhakers is ook naar instrument onderzocht: **Het aantal afhakers is naar verhouding het grootst onder de strijkers en het kleinst onder de slagwerkers.**
- Er is bekeken hoe veel jaren afhakers muzieklessen hebben gevolgd, alvorens te stoppen met de cursus. Het merendeel van de afhakers stopt na twee á drie jaar. **Opmerkelijk is dat van de afhakers die een strijkinstrument hebben bespeeld, de helft al vijf jaar of langer een cursus heeft gevolgd.**
- Ook het type muziek dat beoefend werd, is bekeken. **Bij de cursisten die deelnemen aan cursussen waarbij voornamelijk klassieke muziek beoefend wordt, zijn de meeste afhakers te vinden.** En: Klassieke muziek wordt vooral gespeeld door (ex-)cursisten die een **strijkinstrument** bespelen.
- Het spelen in een **grote groep(orkest,band of koor)** wordt over het algemeen **plezierig en leerzaam** gevonden. Ook wordt onder deze deelnemers **niet veel afgehaakt.**

De mening van (ex-)cursisten betreffende verschillende inhoudelijke aspecten werd gepeild aan de hand van stellingen.

Het percentage (ex)cursisten dat het met de stelling (helemaal) eens is uitgesplitst naar cursisten en afhakers (%)

	positieve stellingen	cursisten	afhakers	totaal
1	de leraar kan duidelijk uitleggen	94%	83%	92%
2	als ik /mijn kind iets goed doe(t), zegt de leraar dat ook	91%	88%	91%
3	de leraar vertelt duidelijk wat ik/ mijn kind aan een stuk moet oefenen	91%	81%	89%
4	als ik / mijn kind ergens niet mee eens ben /is, kan dat rustig worden gezegd	91%	87%	89%
5	ik / mijn kind kan goed met de leraar opschieten	90%	79%	89%
6	als ik /mijn kind iets moeilijk vindt, kan de leraar goed helpen	91%	81%	88%
7	ik vind dat ik waar voor mijn geld heb gekregen	83%	65%	79%
8	de leraar kan leuk vertellen over muziek	79%	63%	76%
9	de stukken die gespeeld worden zijn leuk	78%	63%	74%
10	ik ben / mijn kind is over de les enthousiast	75%	57%	72%

* De vet gedrukte percentages in deze tabel verschillen significant van elkaar

Ik heb de grootste verschillen tussen cursisten en afhakers geel gemarkeerd.

Afhakers: **vinden minder vaak:**

- dat ze **waar voor hun geld** hebben gekregen,
- dat hun **leraar leuk kon vertellen** over de muziek,

- dat **de stukken** die gespeeld werden **leuk** waren,
- en **waren minder enthousiast** over de les.

Bovendien:

- vinden afhakers minder vaak dat hun leraar goed kan **uitleggen**,
- vinden afhakers dat hun leraar minder duidelijk zegt wat er **geoefend** moet worden,
- vinden de afhakers minder vaak dat hun leraar goed kan **helpen**,
- en kunnen afhakers minder vaak goed **met de leraar opschieten**.

Ook:

- vinden afhakers vaker dat de lessen **saai** zijn,
- en vinden afhakers vaker dat ze **minder geleerd** hebben dan ze verwacht hadden.

Rapportcijfers:

- Cursisten geven gemiddeld het rapportcijfer 7,8 voor hun lessen.
- Afhakers gemiddeld een 7.

Bijlage II: Vragenlijst Amerikaans onderzoek ingevuld door twee Nederlandse celloleerlingen

- Welk cijfer tussen 1 en 10 geef je aan je lessen op je instrument? ...**9**..... **9**
- Op welk instrument heb je les? ...**cello**..... **cello**
- *Op welke leeftijd ben je begonnen met je lessen op dit instrument?* * ...**8 jaar**..... **10 jaar**
- Hoe oud ben je? **14** **13**
- Ben je een jongen of een meisje? **meisje**.....**meisje**

1. Ik vind mijn lessen leuk omdat ik mij dan vermaak	1	2	3	4	5
				X	X
2. Ik vind het leuk om plezier te hebben in de muziek die ik speel.	1	2	3	4	5
				XX	
3. Het beste aan de lessen vind ik het plezier dat ik erin heb.	1	2	3	4	5
					XX
4. Ik vind het leuk om te studeren voor mijn lessen omdat het me lukt om alle stukken en toonladders door te spelen.	1	2	3	4	5
		X	X		
5. Ik vind het leuk om plezier te hebben in de muziek die ik speel.	1	2	3	4	5

					XX
6. Ik vind de lessen leuk omdat ik me dan beter voel over mijzelf.	1	2	3	4	5
			X	X	
7. Ik vind het fijn dat mijn ouders graag willen dat ik muzieklessen neem.	1	2	3	4	5
		XX			
8. Ik vind de lessen leuk omdat ik elke keer meer leer.	1	2	3	4	5
				XX	
9. Ik vind de stukken die mijn leraar mij geeft leuk.	1	2	3	4	5
				X	X
10. Ik vind de muziek die ik speel leuk.	1	2	3	4	5
				X	X
11. Ik vind mijn lessen leuk omdat ze mij beter zullen maken op mijn instrument.	1	2	3	4	5
				XX	
12. Ik vind studeren leuk omdat ik weet dat dat de manier is om beter te worden in mijn toonladders en noten.	1	2	3	4	5
		XX			
13. Ik vind het fijn dat mijn leraar mij leert hoe ik dingen kan verbeteren waar ik hulp bij nodig heb.	1	2	3	4	5
				X	X
14. Ik vind het leuk hoe mijn leraar mijn gevoelens begrijpt.	1	2	3	4	5
			XX		
15. Ik vind het leuk om te merken hoe veel ik beter word elke les.	1	2	3	4	5
				X	X
16. Ik vind studeren leuk omdat het moeilijk is en je er bij moet nadenken.	1	2	3	4	5
	X	X			
17. Ik vind mijn leraar leuk als persoon.	1	2	3	4	5
					XX
18. Ik vind studeren leuk zodat ik beter kan worden.	1	2	3	4	5
			X	X	
19. Het beste deel van mijn lessen is het bespelen van mijn instrument.	1	2	3	4	5

			X	X	
20. Ik vind het leuk als ik mijn vaardigheden verbeter omdat ik dan beter kan spelen bij moeilijke liedjes of stukken.	1	2	3	4	5
				XX	
21. Ik wil mijn vaardigheden op mijn instrument perfect krijgen.	1	2	3	4	5
				X	
22. Ik vind het leuk dat de muziek uitdagend is voor mij.	1	2	3	4	5
				XX	
23. Het beste deel van mijn lessen is spelen.	1	2	3	4	5
			X		
24. Ik vind de muziek leuk omdat ik nieuwe ritmes leer en hoe ik verschillende maten moet tellen.	1	2	3	4	5
				X	X
25. Ik vind het leuk dat mijn leraar talent heeft.	1	2	3	4	5
					XX
26. Ik vind het leuk om muziek te spelen die ik ken, zodat ik het nog beter kan leren kennen.	1	2	3	4	5
				X	X
27. Ik vind het leuk dat mijn leraar geïnteresseerd is in wat ik zeg.	1	2	3	4	5
					XX
28. Ik vind het leuk als mijn leraar en ik samen duetten gaan spelen.	1	2	3	4	5
					XX
29. Ik vind het leuk dat ik mijn problemen aan mijn leraar kan vertellen.	1	2	3	4	5
				X	
30. Ik vind het leuk, om als ik beter ben geworden, dit te laten zien aan anderen.	1	2	3	4	5
			XX		
31. Ik vind het leuk als ik een muziekstuk heel goed kan spelen.	1	2	3	4	5
				X	X
32. Ik vind het leuk als mijn ouders zeggen dat ik het goed gedaan heb.	1	2	3	4	5
		XX			
33. Ik vind mijn lessen leuk omdat ik het nodig heb om beter te worden in het spelen.	1	2	3	4	5

				XX	
34. Ik vind het leuk als mijn vrienden mij een leuk compliment geven over hoe ik speel.	1	2	3	X	X

Bijlage III: Vragenlijst van Elizabeth Cats

'Ik heb les gehad op een instrument, maar ik ben er mee gestopt'.

Hallo ex-instrumentalist,
 wat fijn dat je wilt meedoen met mijn onderzoek!
 Succes!

Ik ben een:	jongen/meisje
Ik ben:	.....jaar
Ik zit in:	groep 8/klas 1/klas 2
Schooltype:	.....
<u>Deel 1.</u>	
1. Op welk instrument had je les?	
2. Hoe oud was je toen je begon?	
3. Vroeg je zelf om muzikles?	nee/ja
4. Heb je zelf het instrument gekozen?	nee/ja
5. Kende je, toen je begon met les, al mensen die ook een instrument bespeelden?	nee/ja
6. Denk je dat je ouders het belangrijk vinden dat je een instrument kan spelen?	nee/ja
7. Hoe vaak studeerde je het eerste jaar dat je les had?	a. 5x of meer per week b. 3 tot 5x per week c. 0 tot 2 x per week
8. Hoe vaak studeerde je kort voordat je er mee stopte?	a. 5x of meer per week b. 3 tot 5x per week c. 0 tot 2 x per week

c. ik vond het vaak vrij weinig	
7. Had je het gevoel dat jouw lera(a)r(es) wist wat jij kon of zou kunnen? a. nee, hij/zij dacht dat ik meer kon dan wat ik kon b. nee, hij/zij dacht dat ik minder kon dan wat ik kon c. ja, hij/zij voelde precies aan wat ik kon en wat ik zóu kunnen.	
8. Kreeg je duidelijke opdrachten?	ja/een beetje/nee
9. Hoe reageerde je lera(a)r(es) als je les niet goed ging? <i>je mag meerdere antwoorden geven</i> ☐ hij/zij mopperde of gaf een preek ☐ hij/zij gaf mij het gevoel dat ik er niks van kon ☐ hij/zij gaf mij het gevoel dat ik wel héél goed moest spelen, voordat hij/zij een keer tevreden was ☐ hij/zij gaf me het gevoel dat ik niet mijn best deed ☐ hij/zij gaf me het gevoel dat ik niet geschikt was ☐ hij/zij zei me waarom ik het niet goed deed ☐ hij/zij liet me uitvinden waarom ik het niet goed deed ☐ hij/zij gaf me het gevoel dat hij samen met mij wou uitvinden hoe het beter kon ☐ hij/zij vroeg of er iets was waar hij/zij bij kon helpen ☐ hij/zij wasgeïnteresseerd in de oorzaak ☐ anders, namelijk:	
10. Hoe reageerde je lera(a)r(es) als je iets goed speelde? ☐ hij/zij vond 't normaal en zei er niks van ☐ hij/zij was tevreden, maar zei er niet veel over ☐ hij /zij gaf me een compliment maar zei er niet veel over ☐ je zag dat hij/zij echt blij was net als ik. ☐ hij/zij vertelde precies wat hij/zij zo goed vond gaan	
11. Vroeg jouw lera(a)r(es) aan jou hoe jij het vond gaan wat je speelde? nooit/soms/altijd	
12. Zeiden je ouders of je lera(a)r(es) dat je misschien beter kon stoppen met les? nee/ja	
13. a. Wat zei jij (of één van je ouders) tegen je lera(a)r(es) toen je wist dat je ging stoppen? reden van stoppen: b. Denk je dat er éigenlijk nog meer/andere redenen waren? nee/ja, namelijk:	
<u>Deel 4.</u>	
1. Wist je lera(a)r(es) van welke muziek jij hield?	nee/ja
2. Speelde je thuis vaak andere muziek dan wat je eigenlijk voor les moest doen? nee/ja	
3. Wat is jouw top 3 van instrumenten die je zou willen leren, als je opnieuw zou kiezen? 1. .... 2. .... 3.	
4. Had jij invloed op <i>wat</i> je op les speelde?	a.nooit b.soms

c.vaak
5. Wou je lera(a)res dat jij zelf koos wat ging je spelen? ja/nee
6. Wat past het beste bij jouw situatie? ☐ ik moest oefenen anders werd m'n lera(a)r(es) boos ☐ ik moest oefenen als ik niet wou falen op dat examen/die uitvoering ☐ ik moest oefenen van m'n ouders ☐ ik oefende niet veel omdat ik er niet vaak zin in had ☐ ik wist vaak niet hoe ik iets moest aanpakken ☐ ik wou wel oefenen maar had er geen tijd voor ☐ ik oefende omdat ik het leuk vond om beter te worden
7. Praatte je wel eens met je lera(a)r(es) over je lessen? Bijvoorbeeld over wat je zou willen, wat je minder leuk vond, wat moeilijk voor je was enz. nee/ja
Deel 5.
1. Speelde je samen met leeftijdsgenoten in een orkest, groep of band ? nee/ja bij 'nee' ga je naar vraag 4.
2. bij 'ja': Had je bij je orkest, groep of band vrienden of vriendinnen? nee/ja
3. Wat vond je het leukste aan een band/groep/orkest? a.vrienden zien b.muziek maken c.allebei
4. Was er een <i>socialmedia</i> -groep van je leraar en leerlingen, of van jouw orkest/ groep/band? nee/ja
5. Kon je je eigen mening of ervaring kwijt over iets waar je in de les mee bezig was? nee/ja
6. Had je lera(a)r(es) belangstelling voor je <i>persoonlijke</i> verhalen? nee/ja
7. Hield je lera(a)r(es) zich aan gemaakte afspraken en beloftes? altijd/ meestal/ meestal niet/ nooit
8. Had je het gevoel dat je <i>vertrouwelijke</i> dingen kon zeggen ? nee/ja
9. Roddelde je lera(a)r(es) wel eens met jou over andere leerlingen? nee/ja
10. Was je lera(a)r(es) wel eens chagrijnig of zelfs boos? nee/ja
11. Vertelde je lera(a)r(es) wel eens iets over zichzelf? nee/ja
12. Wat voor band had je met je lera(a)r(es) ? <i>geef alles aan wat bij jouw situatie past(meerdere dingen mogen dus)</i> ☐ Mijn lera(a)r(es) was alleen maar iemand die weet hoe je dit instrument moet bespelen. ☐ Ik kon lachen met mijn lera(a)r(es) ☐ Ik keek erg tegen mijn lera(a)r(es) op. ☐ Mijn lera(a)r(es) is echt een bijzonder persoon. ☐ Ik ben een beetje bang/zenuwachtig of verlegen voor mijn lera(a)r(es). ☐ Ik vond mijn lera(a)r(es) geen aardig persoon.

- Ik voelde me minder waard dan mijn lera(a)r(es)
- Ik voelde me evenveel waard als mijn lera(a)r(es)
- Ik mocht mijn lera(a)r(es) erg graag
- Het interesseerde mijn lera(a)r(es) niks wat er in mij omging
- Mijn lera(a)r(es) begreep mij heel goed
- Mijn lera(a)r(es) probeerde mij te begrijpen, ook als hij/zij dat moeilijk vond.
- Ik vertrouwde mijn lera(a)r(es) volkomen
- Als ik verdriet had, durfde ik dat te uiten
- Ik kon mijn lera(a)r(es) altijd bellen of mailen met een vraag

Deel 6, de laatste drie vragen!

1. Was er op jouw school veel te doen met je instrument?   **nee/ja**

2. Zou je graag willen dat er op school meer te doen was met je instrument?
nee/ ja, bijvoorbeeld:

3. Jij bent gestopt met je lessen op je instrument.
Denk hier eens goed over na en geef dan antwoord op de volgende vraag.
'Ik denk dat ik dóór was gegaan met de lessen, als: .....

En dan ben je nu klaar met invullen!
Heb je nog iets te vragen of zeggen? Dat kan:

Heel erg bedankt en ik hoop dat je het leuk vond!

De vragenlijst aan de kinderen die dóórgaan met de lessen, 'ik heb les op een instrument' ziet er hetzelfde uit (maar dan in tegenwoordige tijd), behalve de vraag: 'wat maakt de lessen bij jouw leraar/lerares leuk voor jou?'

en de laatste paar vragen:

uit vragenlijst 'ik heb les':

Deel 6, de laatste drie vragen!

1. Is er bij jou op school veel te doen met je instrument?   **nee/ja**

2. Zou je graag willen dat er op school meer te doen was met je instrument?
nee/ ja, bijvoorbeeld:

3. Denk je dat je binnenkort gaat
stoppen met je lessen?   nee/ja

bij ja:
denk hier eens goed over na, en beantwoord dan de volgende vraag:
'ik denk dat ik dóór zou gaan met de lessen, als:

bij nee:
denk hier eens goed over na, en beantwoord dan de volgende vraag:
'ik zou de lessen nóg leuker vinden, als:

Bijlage IV: Vragenlijst van Elizabeth Cats, voor docenten instrumentale lessen.

Ik toon hier de vragenlijst waar de deelnemers konden aankruisen 'nooit, soms, meestal of altijd'. Ik heb in deze lijst de antwoorden van alle deelnemers genoteerd, zodat zichtbaar is wat gemiddeld het meest geantwoord is.

	nooit	soms	meestal	altijd
1.Mijn lessen hebben een vaste opbouw.		XXX	XXX	X
2.Ik geef duidelijke instructies.			XXXX	XXX
3.Mijn leerlingen weten thuis ook wat de bedoeling is.			XXX	XXXX
4.Ik laat het blijken als mijn leerling iets goed doet.			XX	XXXXX
5.Ik zeg waarom ik iets goed vind.			XXX	XXXX
6.Ik zorg voor minimaal één succesmoment in de les.			XX	XXXXX
7.Ik laat mijn ontevredenheid blijken.		XXXXXX	X	
8.Ik zeg waarom ik iets niet goed vind.			X	XXXXXX
9. Ik organiseer regelmatig uitvoeringen.		X	XX	XXXX
10. Ik geef persoonlijke feedback op de uitvoeringen.			XX	XXXXX
11. Mijn leerlingen kennen elkaar.				
11. Mijn leerlingen kennen elkaar.			XXXX	XXX
12.Er is een <i>social mediapagina</i> of -groep van mijn leerlingen.	XXXXX	XX		
13.Ik laat leerlingen samenwerken.		XXX	XXXX	
14. Ik geef veel suggesties voor leuke muziekgroepjes, orkesten,cursussen en muziekkampen om de leerlingen aan het samenspelen te brengen.		X	XXXX	X
15. Leerlingen nemen contact met mij op als ze vragen hebben over de lesstof.				
15. Leerlingen nemen contact met mij op als ze vragen hebben over de lesstof.		XX	XXX	XX
16. Ik geef in de les ruimte voor een persoonlijk gesprek als ik zie dat daar behoefte aan is.		X	XX	XXXX
17. Ik weet goed hoe ik mijn leerling uit kan dagen om weer een stapje vooruit te komen.			XXX	XXXX
18.Ik houd mij aan afspraken die ik met leerlingen gemaakt heb.		X	XX	XXXX
19. Ik heb een goede band met mijn leerlingen.			XXXX	XXX
20.Ik hecht waarde aan de mening van mijn leerling.				
20.Ik hecht waarde aan de mening van mijn leerling.			X	XXXXXX
21. Ik houd rekening met de muzikale voorkeur van mijn leerling.			XX	XXXXX
22. Ik vraag aan mijn leerlingen welk doel ze willen bereiken in de komende periode.		XX	X	XXXX
23. Ik laat leerlingen kiezen uit meerdere stukken.		X	XX	XXXX
24. Ik leer mijn leerlingen zelfstandig te worden.			XXX	XXXX

--	--	--	--	--

08-2014, Elizabeth Liefkes-Cats

